

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS
EKONOMIKOS INSTITUTAS**

AGNĖ VAŽNEVIČIŪTĖ

**TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ POVEIKIO ŠALIES
EKONOMIKAI VERTINIMAS**

Magistro baigiamasis darbas

**Vadovė
Prof. dr. L. Gasparėnienė**

VILNIUS, 2017

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS
EKONOMIKOS INSTITUTAS**

**TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ POVEIKIO
ŠALIES EKONOMIKAI VERTINIMAS**

**Finansų valdymo magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621N30005**

Vadovė

**(parašas) prof. dr. L. Gasparėnienė
2017 12**

Recenzentas

Atliko

FVvmns16-1gr. stud.

**(parašas) A. Važnevičiūtė
2017 12**

TURINYS

ĮVADAS	7
1. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ POVEIKIO ŠALIES EKONOMIKAI TEORINIAI ASPEKTAI.....	10
1.1. Tiesioginių užsienio investicijų samprata ir klasifikacija.....	10
1.2. Tiesioginių užsienio investicijų poveikio teorijų analizė	15
1.3. Tiesioginių užsienio investicijų srautus skatinantys veiksniai	17
2. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ POVEIKIO ŠALIES EKONOMIKAI VERTINIMO METODOLOGIJA	27
2.1. Tiesioginių užsienio investicijų poveikio šalies ekonomikai vertinimo problematika	27
2.2. Tiesioginių užsienio investicijų poveikio šalies ekonomikai loginė tyrimo schema	29
3. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ POVEIKIO ŠALIES EKONOMIKAI EMPIRINIS TYRIMAS	37
3.1. Lietuvos investicinės aplinkos analizė	37
3.2. Tiesioginių užsienio investicijų tendencijos Lietuvoje	43
3.3. Tiesioginių užsienio investicijų poveikio makroekonominiams rodikliams vertinimas	50
3.4. Ekspertinio vertinimo rezultatai	56
IŠVADOS	59
REKOMENDACIJOS	61
LITERATŪRA	62
ANOTACIJA.....	67
ANNOTATION.....	68
SANTRAUKA	69
SUMMARY	70
PRIEDAI	71

LENTELĖS

1 lentelė. Tiesioginių užsienio investicijų samprata.....	10
2 lentelė. Tiesioginių užsienio investicijų teorijų raida.....	17
3 lentelė. Veiksnių turinčių įtakos tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui į šalį klasifikacija.....	19
4 lentelė. Investicijų skatinimo priemonių tipai.....	20
5 lentelė. TUI poveikio vertinimo metodai.....	27
6 lentelė. Makroekonominių veiksnių ir jų rodiklių išraiškos.....	29
7 lentelė. Koreliacijos koeficiento interpretacija.....	32
8 lentelė. Ekspertų sąrašas.....	34
9 lentelė. Veiksniai, lemiantys Lietuvos investicinį patrauklumą.....	37
10 lentelė. Tiesioginių užsienio investicijų poveikio pagrindinėms Lietuvos ūkio šakoms vertinimas.....	49
11 lentelė. Tiesinės regresijos modelis: TUI įtaka nuolatiniam gyventojų skaičiui.....	53
12 lentelė. Tiesinės regresijos modelis: TUI įtaka eksportui.....	53
13 lentelė. Tiesinės regresijos modelis: TUI įtaka importui.....	54
14 lentelė. Tiesinės regresijos modelis pašalinus konstanta a: TUI įtaka importui.....	54
15 lentelė. Tiesinės regresijos modelis: TUI įtaka BVP.....	55
16 lentelė. Tiesinės regresijos modelis pašalinus konstanta a: TUI įtaka BVP.....	55
17 lentelė. Ekspertų nuomonė apie perspektyviausių ūkio šakų vertinimą.....	56

PAVEIKSLAI

1 pav.	TUI klasifikacija.....	11
2 pav.	Teisninis TUI klasifikavimas.....	12
3 pav.	Investicijų skatinimo priemonių klasifikacija.....	21
4 pav.	TUI pritraukimo modelis.....	25
5 pav.	Tiesioginių užsienio investicijų poveikio šalies ekonomikai loginė tyrimo schema.....	30
6 pav.	Veiksniai, labiausiai ribojantys užsienio investicijas Lietuvoje.....	39
7 pav.	Pagrindiniai konkurencingumo veiksniai 2016–2017.....	40
8 pav.	TUI Statybos sektoriuje metų pabaigoje, mln. EUR.....	43
9 pav.	Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas	44
10 pav.	Finansinių paslaugų veikla, išskyrus draudimą ir pensijų lėšų kaupimą mln. EUR.....	44
11 pav.	Profesinė, mokslinė ir techninė veikla, mln. EUR.....	45
12 pav.	Transportas ir saugojimas, mln. EUR	46
13 pav.	Nekilnojamo turto operacijos, mln. EUR.....	46
14 pav.	Apdirbamoji gamyba, mln. EUR.....	48
15 pav.	Informacija ir ryšiai, mln. EUR.....	48
16 pav.	Elektros, dujų tiekimas, mln. EUR.....	48

SANTRUMPOS

ES – Europos Sąjunga

LR – Lietuvos Respublika

TUI – tiesioginės užsienio investicijos

BVP – bendras vidaus produktas

MTTP – moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra

IVADAS

Temos aktualumas. Sėkmingas tiesioginių užsienio investicijų pritraukimas turi įtakos šalies ekonomikos augimui, sistemingai šalies ūkio plėtrai bei konkurencingumui. Tiesioginių užsienio investicijų pritraukimas yra vienas iš strateginių Lietuvos tikslų.

Siekiant pritraukti tiesiogines užsienio investicijas labai svarbu yra sukurti palankią aplinką investuotojams. Investicinis klimatas turi būti lankstus ir dinamiškas, tai reiškia, jog šalis turi operatyviai reaguoti į nuolatinius rinkos pokyčius. Siekiant užtikrinti investicijų tęstinumo bei Lietuvos konkurencingumo didinimą, būtina nustatyti investicinės aplinkos trūkumus ir kuo skubiau juos minimizuoti arba pašalinti.

Dažnai teigiama, kad Lietuva atsilieka pagal pritrauktų užsienio investicijų kiekį lyginant su kitomis Europos Sąjungos šalimis. Yra pažymima, jog investicinė aplinka Lietuvoje žymiai pagerėtų, jeigu būtų pagerintos investicijų paramos sistemos. Tobulinant paramos priemonių paketą, reikia atkreipti dėmesį į finansines paramos priemones, teisinių aspektų reglamentavimą bei tarpvalstybinį bendravimą. Turi būti palaikomas nuolatinis dialogas tarp užsienio investuotojų bei šalies priimančios investicijas. Tiesioginės užsienio investicijos yra naudingos tiek šaliai, kuri priima investicijas, tiek investuojančiai. Užsienio investicijas priimanti šalis, gauna kapitalo įplaukas, gali perimti naujausias technologijas bei padidinti eksporto srautus, visa tai skatina šalies ekonominių rodiklių augimą. Be to, šalis teikianti investicijas, taip pat turi ekonominės naudos, tokios kaip: išlaidų mažinimo. Taigi užsienio investicijų nauda yra dvilypė. Investicijos yra naudingos abejoms šalims, tiek investicijas priimančiai, tiek investicijas teikiančiai šaliai.

Užsienio investicijų poveikis šalies ekonominiam augimui turi tiek teigiamos, tiek neigiamos įtakos. Ruplienė ir Garšvienė (2008) teigia, jog tiesioginės užsienio investicijos daro teigiamą poveikį šalies ekonominiam augimui ir pagrindiniais teigiamo poveikio aspektais laiko technologinę pažangą ir fizinio kapitalo bei darbo jėgos atėjimą. Brenkevičiūtė (2010) pažymi, kad tiesioginės užsienio investicijos gali paspartinti pramonės plėtrą didinant kapitalą ir jo kokybę. Lukoševičiūtė ir Martinkutė–Kaulienė (2016) pažymi, jog teigiama tiesioginių užsienio investicijų įtaka ekonominei raidai remiasi tuo, jog tokios investicijos skatina didesnius ekonomikos augimo tempus bei konkurenciją. Užsienio įmonės, įžengusios į rinką, padidina pasiūlą, todėl vietos įmonės, siekdamos išlaikyti savo rinkos dalį, yra priverstos konkuruoti: didinti produktyvumą, mažinti kainas.

Tiesioginių užsienio investicijų neigiamas poveikis šalies ekonomikai pasireiškia tuo, kad iš rinkos gali būti išstumti vietiniai gamintojai, kuriuos pakeistų užsienio tiekėjai bei gamintojai. Tiesioginių užsienio investicijų srautai jas priimančioje šalyje sukelia pinigų pasiūlos ir vartojimo padidėjimą, o tai skatina importo augimą ir didina infliaciją. Taip pat šalies ūkis įgyja technologinę priklausomybę nuo užsienio investicijas suteikusio ekonominio subjekto. Be to, užsienio

investuotojas atlikdamas tyrimus naudoja investicijas priėmusios šalies idėjas ir žinias, o tai nulemia „protų nutekėjimą“ Brenkevičiūtė (2010).

Taip pat tiesiogines užsienio investicijas nagrinėja šie mokslininkai:

Tvaronavičienė, Grybaitė, 2007; Ruplienė, Garšvienė, 2008; Miškinis, Lukoševičiūtė, 2009; Brenkevičiūtė, 2010; Stankevičienė, Lakštutienė, 2012; Sakalauskaitė, Miškinis, 2014; Zigmantavičiūtė, Miečinskienė, 2015; Pekarskienė, Susnienė, 2015; Naulickaitė ir Solnyškienė, 2016; Lukoševičiūtė, Martinkutė-Kaulienė, 2016; Barkauskaitė, Naraškevičiūtė, 2016; Šimelytė et al., 2017.

Šią temą taip pat nagrinėja ir užsienio mokslininkai:

Bitzenis, 2003; Demirhan, Masca, 2008; Dunning, Lundan, 2009; Albulescu et al., 2010; Nene ir Pasholli, 2011; Tsekov, 2012; Liu, et al., 2012; Forte, Moura 2013; Frias, 2013; James, 2013; Marinela, 2015; Newman et al., 2015; Boghean, State, 2015; Encinas-Ferrer, Villegas-Zermeño, 2015; Tanaka, Arita, 2016.

Tyrimo problema: ar tiesioginės užsienio investicijos turi teigiamą poveikį šalies pagrindiniams makroekonominiams rodikliams t.y. BVP, importui, eksportui, infliacijai, gyventojų skaičiui, bedarbių skaičiui?

Tyrimo objektas: tiesioginių užsienio investicijų poveikio šalies ekonomikai vertinimas.

Tyrimo tikslas – remiantis tiesioginių užsienio investicijų aplinkos analize, įvertinti tiesioginių užsienio investicijų poveikį šalies ekonomikai bei nustatyti tiesioginių užsienio investicijų tendencijų perspektyvas.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti tiesioginių užsienio investicijų poveikio šalies ekonomikai teorinius aspektus.
2. Pateikti tiesioginių užsienio investicijų šalies ekonomikai vertinimo metodologiją.
3. Ištirti tiesioginių užsienio investicijų poveikį Lietuvos makroekonominiams rodikliams.

Tyrimo hipotezė: tiesioginės užsienio investicijos turi teigiamą poveikį šalies ūkio plėtrai bei pagrindiniams makroekonominiams rodikliams.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros, LR teisės aktų analizė ir sintezė. Literatūros analizė atlikta nagrinėjant Lietuvos ir užsienio mokslininkų literatūrą. 2006-2016 m. statistinių duomenų analizė, grupavimas ir interpretavimas. Pateiktas tiesioginių užsienio investicijų poveikio šalies ekonomikai vertinimas atliekant koreliacinę ir regresinę analizę. Apskaičiuotas Kendallo konkordacijos koeficientas pateikiant perspektyviausias ūkio šakas.

Darbo struktūra: Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados ir literatūros sąrašas. Pirmojoje darbo dalyje nagrinėjama tiesioginių užsienio investicijų samprata ir klasifikacija, pateikiama tiesioginių užsienio investicijų teorijų analizė, aptariami tiesioginių užsienio investicijų teigiami ir neigiami aspektai. Antrojoje darbo dalyje pateikiama atliekamo

tyrimo metodologija, sudaryta loginė tyrimo schema. Trečiojoje dalyje atliekama kiekybinių tiesioginių užsienio investicijų rodiklių analizė, koreliacinė ir regresinė analizė, tikrinamos hipotezės, pateikiami ekspertinio vertinimo rezultatai.

Remiantis išanalizuota mokslinė literatūra bei atliktų tyrimų rezultatais suformuluojamos darbo išvados ir pateikiamos rekomendacijos.

1. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ POVEIKIO ŠALIES EKONOMIKAI TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Tiesioginių užsienio investicijų samprata ir klasifikacija

Vienas iš pirmųjų užsienio kapitalo įplaukų judėjimą analizavo (Hymeris 1971). Mokslininko nuomone, užsienio kapitalo įplaukų judėjimas gali egzistuoti tik netobulos rinkos sąlygomis, nes įmonės pastoviai ieško rinkos galimybių ir laukia galimybių investuoti užsienyje.

Šiuolaikinėje mokslinėje literatūroje (Frias, 2013; Bogheana, Statea, 2015; Encinas-Ferrer, Villegas-Zermeño, 2015; Lukoševičiūtė, Martinkutė-Kaulienė, 2016) galima rasti ne vieną tiesioginių užsienio investicijų apibrėžimą. Frias (2013) tiesiogines užsienio investicijas apibrėžia kaip veiksnį, kuris pagerina priimančiosios šalies ekonominį augimą bei padeda spręsti ekonomines problemas besivystančiose šalyse. Bogheana, Statea (2015) teigia, jog TUI poveikis priimančių šalių ekonomikai daugiausia susijęs su darbo našumo padidėjimu per technologijų perdavimą, valdymą ir rinkodaros įgūdžius, užtikrinant ilgalaikę technologinę pažangą ir ekonomikos augimą. Mokslininkai Encinas-Ferrer, Villegas-Zermeño (2015) moksliniame straipsnyje tiesiogines užsienio investicijas įvardija, kaip svarbų, turintį įtakos ekonomikos augimui veiksnį. TUI yra nepriklausomas kintamasis nuo kurio priklauso bendrojo vidaus produkto (toliau – BVP) augimas. Taip pat Zigmantavičiūtė, Miečinskienė (2015) pastebi, jog mokslinėje literatūroje TUI apibrėžiamos kaip bene pagrindinis elementas, kuris sukuria geresnę ekonominę aplinką, skatindamas ir ekonominį augimą.

1 lentelė. Tiesioginių užsienio investicijų samprata

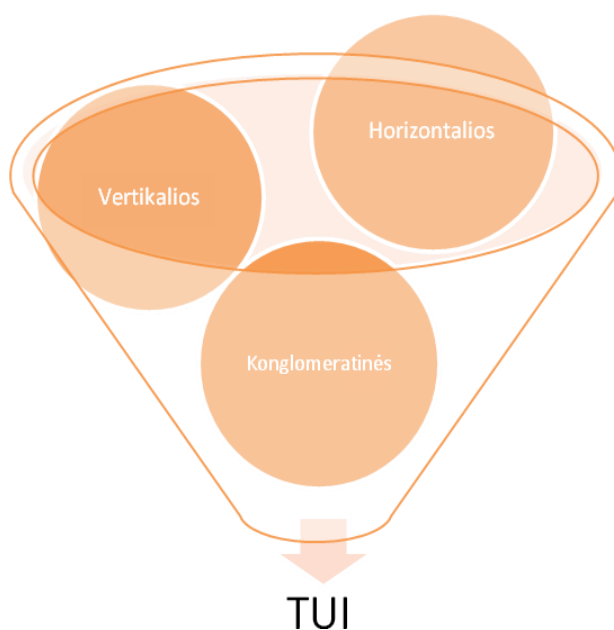
Autorius	Metai	Apibrėžimas
Albulescu et. al.	2010	Tiesioginės užsienio investicijos – veiksnys, kuris parodo šalies ekonomikos stabilumą.
Ginevičius, Šimelytė	2011	Tiesioginės užsienio investicijos – prielaida sukuriant sėkmingas ekonomikos sąlygas mažiau išsivysčiusiose šalyse.
Frias	2013	Tiesioginės užsienio investicijos, tai veiksnys, kuris pagerina priimančiosios šalies ekonominį augimą bei padeda spręsti ekonomines problemas besivystančiose šalyse.
Sakalauskaitė, Miškinis	2014	TUI – pastaruoju laikotarpiu pasaulyje auga spartesniu tempu nei bendrasis vidaus produktas (BVP) ir daro įtaką tiek šalies ekonomikos lygiui, tiek tarptautiniams santykiams.
Zigmantavičiūtė, Miečinskienė	2015	Tiesioginės užsienio investicijos – pagrindinis elementas, kuris sukuria geresnę ekonominę aplinką, skatindamas ir ekonominį augimą.

1 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Bogheana, Statea	2015	Tiesioginės užsienio investicijos – turi poveikį priimančių šalių ekonomikai, kuris daugiausia susijęs su darbo našumo padidėjimu per technologijų perdavimą, valdymą ir rinkodaros įgūdžius.
Encinas-Ferrer, Villegas-Zermeño	2015	TUI yra nepriklausomas kintamasis, nuo kurio priklauso BVP augimas.
Barkauskaitė, Naraškevičiūtė	2016	Tiesioginės užsienio investicijos gali būti laikomos viena iš efektyviausių priemonių, padedančių pagerinti šalies ekonominį augimą.
Lukoševičiūtė, Martinkutė-Kaulienė	2016	Tiesioginės užsienio investicijos – skatina didesnius ekonomikos augimo tempus bei gerina tam tikrus šalių bruožus, gali paspartinti pramonės plėtrą didinant įmonių kapitalą.

Šaltinis: sudaryta pagal Albulescu et al., 2010, p. 85–96; Ginevičius, Šimelytė, 2011, p. 435–450; Frias, 2013; Sakalauskaitė, Miškinis, 2014; Zigmantavičiūtė, Miečinskienė, 2015, p. 172-178; Bogheana, Statea, 2015, p. 278 – 285; Encinas-Ferrer, Villegas-Zermeño, 2015, p. 2-4; Barkauskaitė, Naraškevičiūtė, 2016; Lukoševičiūtė, Martinkutė-Kaulienė, 2016, p. 212–220.

M. Tvaronavičienė et al., (2008) pastebi, jog skirtingi aspektai lemia skirtingą tiesioginių užsienio investicijų klasifikaciją. Iš investuojančios šalies perspektyvos TUI gali būti skirstomos į: horizontalias TUI, vertikalias TUI ir konglomeratines.

Šaltinis: sudaryta pagal M.Tvaronavičienė et al., 2009, p. 7–28

1 pav. TUI klasifikacija

Horizontaliomis TUI laikoma, kai korporacijos atlieka „horizontalias“ investicijas gamybai užsienyje tų pačių prekių linijų, kurias jie gamina namų rinkoje, taip išnaudodamos monopolinius ir oligopolinius privalumus. Vertikalių užsienio investicijų atveju, išnaudojamos

žaliavos iš užsienio ar kitos galimybės savo gamybos procesui namų rinkoje skatinti (atgalinės vertikalios TUI) arba siekiant geresnės logistinės vietos. Konglomeratinės TUI apima tiek vertikalias, tiek horizontalias TUI. Žiūrint iš investicijas priimančios šalies pozicijos, TUI gali būti laikomos importą pakeičiančiu ir eksportą padidinančiu veiksniu. Importą pakeičiančios TUI reiškia prekių, kurias anksčiau importavo priimančioji šalis gamybą, todėl priimančios šalies importas sumažėja. Eksportas didėja ieškant naujų šaltinių, pavyzdžiui, žaliavų.

Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvos Respublikos investicijų įstatyme (1999) apibrėžiamos kaip „*investicijos ūkio subjektui steigti bei įregistruoto ūkio subjekto kapitalui ar jo daliai įsigyti, taip pat reinvesticijos, paskolos ūkio subjektams, kuriuose investuotojui priklauso kapitalas ar jo dalis, subordinuotos paskolos, jei investuojama siekiant užmegzti arba palaikyti ilgalaikius tiesioginius investuotojo ir ūkio subjekto, į kurią investuojama, ryšius ir investuojant įsigyta kapitalo dalis suteikia investuotojui galimybę kontroliuoti arba daryti nemažą įtaką ūkio subjektui;*“. Remiantis LR investicijų įstatymu 2 pav. pateiktas teisinis TUI klasifikavimas.

Šaltinis: sudaryta pagal LR investicijų įstatymą, 1999

2 pav. Teisinis TUI klasifikavimas

1. Plynojo lauko

Lietuvos Respublikos investicijų įstatyme plynas laukas yra apibrėžiamas kaip neužstatytas (neįrengtas) žemės sklypas. Taip pat tame pačiame įstatyme investicijos į „plyno lauko“ projektus apibrėžiamos kaip investicijų rūšis, kai verslo tikslu investuojama į naujo statinio statybą ir įrengimą plyname lauke (LR investicijų įstatymas 1999). Plyno lauko investicijų pritraukimas padeda kurti naujas darbo vietas, suteikia naujų žinių vietinės rinkos dalyviams. Žvelgiant iš kitos pusės, didėja vietovės, kurioje pradedama urbanizacija, užterštumas, atsiranda grėsmė, jog užsienio investuotojai pasiims ekonominę naudą sau. Iš plyno lauko investicijų derėtų atskirti projektus orientuotus į vietinę rinką ir į efektyvumo siekiančius, kurie savo produkciją eksportuoja. Kai projektas orientuotas į vietos rinką, jis dažniausiai konkuruoja su kitais vietos verslininkams, o darbo vietų kūrimas naujoje įmonėje, gali lemti etatų mažinimą kitose. Tačiau, kai projektas

orientuotas į užsienio rinkas, jis pats lems augančią paklausą vietinei produkcijai, nes pirks prekes ir paslaugas iš vietos tiekėjų, taigi pasireikš multiplikatoriaus efektas.

2. *Susijungimai ir įsigijimai*

Įmonių susijungimų ir įsigijimų investicijų projektai reiškia, kad vietinių įmonių kapitalas yra investuojamas į užsienio įmones. Tai yra populiariausia tiesioginių užsienio investicijų rūšis (angl. Mergers and Acquisitions, M&A).

Užsienio įmonių arba tarp valstybinis jungimasis vyksta, kai yra surenkamas visas kapitalas iš skirtingose šalyse esančių įmonių ir investuojamas į naują steigiamą juridinį asmenį.

Įsigijimai vyksta tada, kai turimas kapitalas ir veiklos kontrolė iš vietinės įmonės yra perduodama užsienio įmonei ir vietinė įmonė tampa užsienio įmonės filialu. Yra keletas būdų, kuriais įmonių susijungimai ir įsigijimai gali padidinti efektyvumą ir bendrą naudą besijungiančioms įmonėms. Stambesnės įmonės po konsolidacijos gali gauti prieigą prie taupesnių technologijų, sandoris gali įgalinti besijungiančias puses įžengti į naujas rinkas ir pardavinėti savo produkciją platesniam vartotojų ratui, taip pat tai gali pagerinti vadovybės efektyvumą (Novickytė, Tomas, 2010).

Pasikeitus verslo savininkui, poveikis šalies ūkiui priklauso nuo naujojo savininko sprendimų (Rudis, VšĮ Investuok Lietuvoje).

3. *Bendros įmonės*

Pereinamojo laikotarpio ekonomikos kontekste, TUI gali būti apibrėžiamos kaip rudieji laukai, t.y., kai užsienio investuotojai iš pradžių įsigyja vietinę įmonę, bet beveik visiškai pakeičia gamyklą ir įrangą, darbo jėgos ir produktų linijas (M. Tvaronavičienė et. al., 2009). Bendra įmonė laikoma užsienio kapitalo įmone, kai yra bent 10 procentų užsienio kapitalo. 10 ir daugiau procentų paprastųjų akcijų arba balsavimo teisių yra laikoma žemutinė riba, nuo kurios užsienio investuotojas turi galimybę dalyvauti valdant užsienio kapitalo įmonę (Samuolis, 2001).

Užsienio kapitalo projektai pagal rūšis gali būti įvairūs. Dažniausiai projektai įgyvendinami bei vykdomi šiuose sektoriuose: gamybos, finansų bei infrastruktūros. Išskiriamos šios užsienio kapitalo projektų rūšys:

1. *„Mišrūs regioniniai verslo parkų“ projektai*

Mišriuose regioniniuose verslo parkuose yra įgyvendinami projektai, susiję su pramonine veikla, pvz.: statybomis, transportavimu, tačiau į šiuos parkus gali būti priimtos ir paslaugas teikiančios įmonės.

2. *„Specifiniai regioniniai verslo parkų“ projektai*

Specifiniai regioniniai verslo parkai gali būti skirstomi į:

2.1. Mokslinių tyrimų parkų ir mokslo parkų projektus. Šie projektai skirti įmonėms, kurioms reikia stiprių ryšių su mokslo centru, pvz.: universitetu. Šių projektų infrastruktūra paprastai susieta su laboratorijų, biurų, o kartais ir lengvosios pramonės gamybos bei sandėliavimo patalpų kombinacija.

2.2. Technologijų parkų projektai. Šiuos projektus įgyvendina investuotojai yra aukštųjų technologijų įmonės, kurioms reikalinga imli naujovėms ir didesnės apimties aukštųjų technologijų produkcijai aplinka.

2.3. Logistikos parkų projektai. Šie projektai priimtini investuotojams, kurių veikla susijusi su transportu ir platinimu, pvz.: sandėliavimas, perkraustymas, duomenų apdorojimas ir kita. Taip pat kurie vykdo specifinę pridėtinę vertę sukuriančią veiklą, pvz.: etikečių klijavimas, perpakavimas.

3. Naujos rinkos paieškos projektai

Įgyvendindamas tokio tipo projektą investuotojas siekia įsiskverbti į naujas rinkas arba išlaikyti esamas, įkurdamas naują įmonės padalinį.

4. Išteklių paieškos projektai

Investuojant į šiuos projektus tikimasi, kad bus įgyti gamybos veiksniai, kurie yra efektyvesni nei tie, kuriuos įmonė turi savo šalyje. Taip pat kartais įmonės įgyvendina šiuos projektus, todėl, kad šalyje, kurioje vykdo veiklą, nėra jai reikiamų išteklių tokių kaip, pvz.: gamtiniai ištekliai (anglis, derlinga žemė) ar pigi darbo jėga. Tokie projektai dažniausiai yra įgyvendinami besivystančiose šalyse kaip Kinija, Indija ar Bagladešas. Artimieji Rytai ar Afrika investuotojams patrauklūs dėl gamtinių išteklių. Kitos – pereinamojo laikotarpio šalys, investuotojus gali patraukti pigia, bet aukštos kvalifikacijos jėga. Nors dėl šios priežasties Baltijos šalys yra patrauklios užsienio investuotojams, tačiau augant darbo užmokesčiui šis konkurencinis pranašumas mažėja.

5. Efektyvumo paieškos projektai

Investuotojai tikisi, kad tokie projektai padidins įmonės efektyvumą (veiksmingumą), išnaudojant masto ekonomijos teikiamą naudą. Tokie projektai yra įgyvendinami po naujos rinkos paieškos arba išteklių paieškos projektų, tikintis dar labiau padidinti įmonės pelningumą. Tokie projektai paprastai įgyvendinami tarp išsivysčiusių šalių.

Taigi, suklasifikavus tiesiogines užsienio investicijas matoma, kad TUI dalyvauja ekonominėje, socialinėje, politinėje, teisinėje aplinkoje. Įvairiais ekonomikos etapais TUI samprata, tipas ir poveikis gali skirtis. Atlikus mokslinės literatūros analizę, galima teigti, kad tiesioginės užsienio investicijos padeda spręsti besivystančių šalių ekonomikos problemas, taip pat tiesioginės užsienio investicijos skatina šalies ekonomikos augimo tempus bei gerina ekonominę aplinką. Užsienio kapitalo projektų yra įvairių rūšių. Investuotojai renkasi sau patraukliausius variantus

atsižvelgdami į šalies konkurencingumą, skatinimo priemonių taikomų verslo projektams patrauklumą.

1.2. Tiesioginių užsienio investicijų poveikio teorijų analizė

Šiuolaikinėje mokslinėje literatūroje yra išskiriamas dvejopas tiesioginių užsienio investicijų poveikis šalies ekonominiam augimui: teigiamas bei neigiamas.

Bogheana, State (2015) teigia, jog tiesioginės užsienio investicijos turi didelę įtaką šalies ekonomikai, nes jos gali keisti priimančiosios šalies produktyvumo struktūrą, tačiau pažymi, nors išsivysčiusios šalys pritraukia didelę TUI vertę, tačiau ji neturi tokios didelės įtakos BVP ir ekonomikos augimui, kaip besivystančiose šalyse.

Ruplienė ir Garšvienė (2008) moksliniame straipsnyje pažymi, kad tiesioginės užsienio investicijos daro teigiamą poveikį šalies ekonominiam augimui ir pagrindiniais teigiamo poveikio aspektais laiko technologinę pažangą ir fizinio kapitalo bei darbo jėgos atėjimą. Brenkevičiūtė (2010) mano, kad tiesioginės užsienio investicijos gali paspartinti pramonės plėtrą didinant kapitalą ir jo kokybę. Taip pat jos padidina gamybinį visuomenės pajėgumą bei didina šalies pozicijas tarptautinėse kapitalo rinkose, o tai lemia šalies ūkio parduodamos produkcijos kokybės ir jos kiekio didėjimą ir sudaromos sąlygos vietinėms įmonėms išlikti konkurencingoms, o svarbiausia užsienio kapitalo projektų pritraukimo priežastis yra naujų darbo vietų sukūrimas. Anot Tvaronavičienės ir Grybaitės (2007), tiesioginės užsienio investicijos yra svarbus kapitalo šaltinis, papildantis vidaus investicijas, skatinantis naujų darbo vietų sukūrimą, modernių technologijų perdavimą, darbo jėgos kvalifikacijos kėlimą ir eksporto didinimą. Čegyte ir Miečinskienė (2009) teigia, kad nuo pagrindinio užsienio kapitalo dydžio, išlaidų elastingumo ir sukauptos patirties tiesiogiai priklauso vietinėje rinkoje uždirbto pelno dydis. Barkauskaitė, Naraškevičiūtė (2016) moksliniame straipsnyje pažymi, jog TUI taip pat galėtų teigiamai paveikti priimančios šalies darbo našumą, nedarbo lygį, technologijų sklaidą, žmogiškojo kapitalo formavimąsi ir tarptautinės prekybos integraciją.

Pagal Nistor (2014) TUI įplaukos skatina vidaus investicijas, nes vietiniai gamintojai yra motyvuoti gerinti gaminamų prekių ir paslaugų kokybę, kad jie galėtų būti konkurencingi rinkoje. Taip pat, daugeliu atvejų užsienio investuotojai naudojami žaliavomis, pagalbinėmis medžiagomis ar paslaugomis iš priimančios šalies, todėl TUI daro teigiamą poveikį vietos įmonėms.

Tiesioginių užsienio investicijų neigiamas poveikis šalies ekonomikai pasireiškia tuo, kad iš rinkos gali būti išstumti vietiniai gamintojai, kuriuos pakeistų užsienio tiekėjai bei gamintojai. Tiesioginių užsienio investicijų srautai jas priimančioje šalyje sukelia pinigų pasiūlos ir vartojimo padidėjimą, o tai skatina importo augimą ir didina infliaciją. Taip pat šalies ūkis įgyja technologinę

priklausomybę nuo užsienio investicijas suteikusio ekonominio subjekto. Be to, užsienio investuotojas atlikdamas tyrimus naudoja investicijas priėmusios šalies idėjas ir žinias, o tai gali sukelti „protų nutekėjimą“ (Brenkevičiūtė, 2010). Užsienio kapitalo įmonės veikia ūkio šakose, kurios turi aukštus patekimo kriterijus į šias ūkio šakas, o tai joms leidžia gauti ekonominę rentą ir vietinės šalies kapitalo dalį, todėl gali sulėtėti šalies ekonomikos plėtra (Čegyte, Miečinskienė, 2009). Pasak Barkauskaitės, Naraškevičiūtės (2016) neigiamas poveikis tiesioginėms užsienio investicijoms pasireiškia tada, kai vietos gamintojai praranda savo poziciją rinkoje, nes užsienio investuotojai tampa rinkos monopolininkais. Užsienio kapitalo įmonės gali eliminuoti iš rinkos vietinius gamintojus dėl naujų technologijų, produktyvumo ar mažesnių kainų politikos. Tačiau pasak Miškinio ir Lukoševičiūtės (2009) „užsienio kapitalas paprastai neturėtų išstumti iš rinkos vietinio kapitalo ar kelti grėsmę vietiniams gamintojams, greičiau atvirkščiai – dėl žinių iš užsienio kompanijos nutekėjimo vietinės įmonės gali gauti netiesioginę naudą“. Ši nauda suprantama, kaip naudingos informacijos bei technologijų pritaikymas savo veikloje.

Gheorghia, Vasile (2014) moksliniame straipsnyje teigia, jog kriterijai, pagal kuriuos vertinamas TUI poveikis šaliai turėtų būti tinkamai išnagrinėti, atsižvelgiant į kiekvieno atvejo ypatumus ir tik remiantis realiais duomenimis, pagrįstais argumentais ir tvirtais standartais galima daryti išvadas ir reikšti nuomonę apie užsienio kapitalo poveikį šalies ekonomikai.

Remiantis Strata et. al. (2015) nuomone, galime teigti, kad tiesioginių užsienio investicijų poveikis nedarbo lygiui nėra visiškai išaiškintas. Autoriai teigia, jog yra įrodymų, kad tiesioginės užsienio investicijos teigiamai veikia darbo užmokestį, tačiau turėtume turėti omenyje tai, kad labai daug kas priklauso nuo tiriamos šalies, iširtos tiesioginių užsienio investicijų rūšies ir analizuojamų laikotarpių. Taip pat šie mokslininkai pabrėžia, jog tyrimai dėl tarpusavio priklausomybės tarp TUI įplaukų ir nedarbo tampa labai svarbus kiekvienai šaliai. Ypač tai, kuri rodo didesnę susidomėjimą pritraukiant tiesiogines užsienio investicijas bei nustatant šių investicijų poveikį nedarbo lygiui.

Mokslininkai Dritsakia, Stiakakisb (2014) nagrinėdami TUI įtaką eksportui pastebi, jog tiriant TUI įtaką eksportui bei ekonomikos augimui daugelyje šalių, naudojami skirtingi laiko periodai ir metodai. Tačiau, kai kurių tyrimų rezultatai nepatvirtina hipotezės, kad besivystančiose šalyse eksportas dėl tiesioginių užsienio investicijų srautų išauga. Šios hipotezės remia idėją, kad eksportas ir tiesioginės užsienio investicijos yra pagrindiniai ekonomikos augimo veiksniai.

Užsienio kapitalo projektai yra naudingi tiek šaliai, kuri priima investicijas, tiek investuojančiai. Užsienio investicijas priimanči šalis, gauna kapitalo įplaukas, gali perimti naujausias technologijas bei padidinti eksporto srautus, visa tai skatina šalies ekonominių rodiklių augimą. Tačiau TUI poveikis technologijoms priklauso nuo vykdomos veiklos rūšies ir priimančiosios valstybės pajėgumų. TUI gali būti svarbus darbo našumo augimo šaltinis, kuris ypač naudingas yra besivystančiose šalyse. Tuomet, šalis teikianti investicijas, taip pat turi ekonominės

naudos, tokios kaip: išlaidų mažinimo. Taigi, šiuo atžvilgiu užsienio investicijų nauda yra abipusė. Investicijos yra naudingos abejoms šalims, tiek investicijas priimančiai, tiek investicijas teikiančiai šaliai.

Apibendrinant galima teigti, kad TUI vaidmuo yra dvejetainis. Optimistiniu požiūriu tiesioginės užsienio investicijos teigiamai veikia priimančiosios šalies ekonomikos augimą, nes sukuria naujas darbo vietas, o vietos įmonės tobulina savo technologinius procesus dėl „know-how“ plitimo. Tuo pačiu metu dideli investuotojai gali išstumti vietinės rinkos gamintojus, sukelti protų nutekėjimą iš vietinių bendrovių. Tačiau tyrimai rodo, kad bent jau trumpalaikės TUI daro teigiamą poveikį priimančiosios šalies ekonomikos augimui. Dėl to, pastaruoju metu priimančiųjų šalių vyriausybės linkusios formuoti TUI politiką ir pritraukti užsienio investuotojus.

3.3. Tiesioginių užsienio investicijų srautus skatinantys veiksniai

Vienas iš pirmųjų užsienio kapitalo įplaukų judėjimą analizavo J. Dunning (1977, 1981), kuris tirdamas multinacionalinių korporacijų elgseną, jų motyvaciją pasirinkti šalis investicijoms, suformavo Elektinę paradigmą. OLI paradigmos modelis susideda iš Ownership advantages (O – nuosavybės privalumai), Location advantages (L – vietos privalumai), Internalization advantages (I – internacionalizacijos privalumai). Eklektinė paradigma papildė internacionalizacijos teoriją per I privalumus, nes išryškina pagrindinius verslo ir strateginio valdymo teorijos elementus t.y. O privalumai, taip pat vertina priimančiosios šalies teikiamus privalumus L privalumai.

Vykstant globalizacijos procesams mokslininkai įvairiais aspektais tiria TUI poveikį šalies ekonomikai t.y. valstybės plėtrai, gamybos pajėgumų didinimui ar darbo vietų sukūrimui. Nors tiesioginės užsienio investicijos mokslinių tyrimų objektas yra nenaujas, tačiau vis dar nėra vienos vieningos teorinės koncepcijos, galinčios paaiškinti šį reiškinį.

2 lentelė. Tiesioginių užsienio investicijų teorijų raida

Teorijos pavadinimas	Autorius	Teorijos apibūdinimas
<i>Rinkos trūkumų teorija</i>	Dunning ir Lundan, 2009	Teorija aiškina, jog įmonės nuolat ieško rinkos plėtros galimybių ir sprendimai investuoti užsienyje būna paremti įmonės strategija. Taip pat teigiama, kad įmonė įgauna konkurencinį pranašumą tik esant netobulos rinkos sąlygoms, kurios skiriasi priklausomai nuo esamos situacijos ir aplinkos.

2 lentelės tęsinys kitame puslapyje

<i>Transakcijų teorija</i>	Anderson, Gatingon, 1986	Teorija aiškina, jog gamybos ir kitos išlaidos yra pagrindas priimant sprendimą investuoti užsienyje. Transakcijų išlaidos apima gamybą, taip pat ir naudingąsias iškasenas bei intelektualaus kapitalo išlaidas.
<i>Tarptautinės gamybos teorija</i>	Buckley, 1991	Teorija aiškina įmonių pasirinkimą perkelti gamybą į užsienio valstybes atsižvelgiant į priimančiųjų šalių patrauklią aplinką.
<i>Monopolinės konkurencijos paradigma</i>	Hymer, 1970	Aiškina multinacionalinių korporacijų egzistavimą dėl turimo konkurencinio pranašumo t.y. išskirtinių bei unikalių išteklių, kuriuos naudoja prieš konkurentus. Remiantis šia teorija multinacionalinės korporacijos gali naudoti konkurencinius pranašumus užsienio rinkose.
<i>Investicijų plėtros krypties teorija</i>	Dunning ir Lundan, 2009	Teorija apima įeinančių ir išėinančių TUI srautų kryptis. Teorija aiškina, jog šalis pereina penkis vystymosi (internacionalizacijos) etapus, kurie yra skirstomi pagal vidinius ir išorinius TUI srautus. Teigiama, jog įmonės linkusios investuoti į tas šalis, kurios nėra pasiekusios penktojo internacionalizacijos etapo.

Šaltinis: sudaryta pagal Dunning ir Lundan, 2009, p. 13-33; Anderson, Gatingon, 1986, p. 1-26; Buckley, 1991, 15-24; Hymer, 1970, p. 441-448.

Tiesiogines užsienio investicijas nulemiantys veiksniai, pasak Ruplienės et al. (2008) yra klasifikuojami į dvi grupes, tai yra pagal santykį su užsienio investuotoju galima išskirti vidinius ir išorinius bei pagal veiksmų pobūdį mikroekonominus ir makroekonominus. Pavyzdžiui Demirhan ir Masca (2008), kaip pagrindinius veiksnius, turinčius ryšį pritraukiant tiesiogines užsienio investicijas išskiria šiuos veiksnius: rinkos dydis, atvirumas; darbo sąnaudos ir našumas; politinė rizika; infrastruktūra; ekonomikos augimas; mokesčiai. Kiti tyrėjai Al-huda Abdul Karim, Fleming (2012) moksliniame straipsnyje teigia, jog pagrindiniai veiksniai galintys turėti įtakos tiesioginių užsienio investicijų srautams yra jų srautų mastas, rinkos paklausa, darbo našumas, plėtros statusas bei infrastruktūros lokalizacija.

Be to, Mateev ir Tsekovb (2012) kaip TUI skatinančius veiksnius, išskiria rinkos atvirumą, telekomunikacijų prieinamumą, mokesčių našta, darbo sąnaudas ir politinę riziką.

Naulickaitė bei Solnyškinienė (2016) pastebi, jog moksliniuose darbuose, analizuojant veiksnius nulemiančius tiesioginių užsienio investicijų srautus į šalį, dažniausiai yra išskiriami tokie

veiksniai, kaip rinkos dydis, darbo jėgos kaina ir kokybė, ekonomikos atvirumas, fizinė infrastruktūra, ekonomikos stabilumas, mokesčių našta bei fizinis atstumas tarp šalių. Taip pat anot šių autorių, galima teigti, kad vieni iš patvariausių veiksnių vertinant investicijų statistinį reikšmingumą bei poveikį yra ekonomikos atvirumas, rinkos dydis, žmogiškojo kapitalo lygis.

3 lentelė. Veiksnių turinčių įtakos tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui į šalį klasifikacija

Autoriai	Veiksniai, turintys įtakos tiesioginėms užsienio investicijoms
Demirhan, Masca, 2008	Rinkos dydis, atvirumas; darbo sąnaudos ir našumas; politinė rizika; infrastruktūra; augimas; mokesčiai.
Čegyė, Miečinskienė, 2009	Mokesčių našta, išsilavinimas, eksportas, rinkos dydis.
Ginevičius, Šimelytė, 2011	Ekonominis ir politikos stabilumas, dvišaliai ir daugiašaliai susitarimai dėl tiesioginių užsienio investicijų, privatizavimo politika, skatinimo priemonės (subsidijos), darbo sąnaudos, prekybos politika, infrastruktūra, regioninė integracija.
Mateev, Tsekov, 2012	Rinkos atvirumas, telokomunikacijos, mokesčių našta, darbo sąnaudos, politinė rizika.
Al-huda Abdul Karim, Fleming, 2012	Investicijų srutai, rinkos paklausa, darbo našumas, plėtros statusas, infrastruktūros lokalizacija.
Liu, et. al., 2012	Rinkos dydis, darbo sąnaudos, darbo jėga, telekomunikacijos, vyriausybės paskatos, infrastruktūra.
Forte, Moura, 2013	Naujų technologijų perdavimas, integracija į pasaulio ekonomiką, padidėjusi konkurencija priimančiojoje šalyje, kompanijos plėtra ir restruktūrizavimas.

Šaltinis: sudaryta pagal Demirhan, Masca, 2008, p. 365-369; Ginevičius, Šimelytė, 2011, p. 435-450; Mateev, Tsekov, 2012; Al-huda Abdul Karim, Fleming, 2012, p. 14; Čegyė, Miečinskienė, 2009; Liu, et al., 2012; Forte, Moura 2013, p. 1-32;

Analizuojant TUI taip pat reikia išnagrinėti investicijų skatinimo priemones. Mokslinėje literatūroje (James 2013; Ginevičius, Šimelytė, 2011) galima rasti ne vieną skatinimo priemonių sąvoką. James (2013) investavimo skatinimo priemones apibrėžia kaip matuojamus ekonominius privalumus, kuriuos vyriausybė siūlo konkrečioms įmonėms ar įmonių grupėms, kurių tikslas yra investuoti į pasirinktus sektorius ar regionus. Taip pat Ginevičius ir Šimelytė (2011) pastebi, jog mokslinėje literatūroje investavimo skatinimo priemonės apibrėžiamos kaip „parama“, „priemonės“, „iniciatyva“, „rėmimas“. Taigi, iš pateiktų skatinimo priemonių apibrėžčių, galima

teigti, kad investicijų skatinimo priemonių taikymas šalyje yra naudingas šalies ekonomikai, kadangi jų taikymas padeda pritraukti užsienio kapitalo investicijas.

Investicijų skatinimo priemonės yra naudojamos šalies tikslų įgyvendinimui įvairiose politikos srityse: pramonės ir technologijų, regioninės politikos, paslaugų sektoriaus veiklos ir smulkaus bei vidutinio verslo plėtros. Tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui siekiant sumažinti nedarbą, biudžeto deficitą, padidinti gamybos našumą skatinti ekonomikos augimą (Bitzenis, 2003). Taip pat taikomos investavimo skatinimo priemonės padeda užsienio kompanijoms apsispręsti dėl investavimo šalyje (Šimelytė, Liučvaitienė, 2012). Be abejo investavimo skatinimo priemonės padeda pritraukti naujas tiesiogines užsienio investicijas toje šalyje, į kurią yra investuojama. Centrinės ir Rytų Europos šalyse investavimo skatinimo priemonės yra naudojamos technologijų sklaidos, skolų mažinimo, BVP augimo, persiorientavimo į rinkos ekonomiką (Nene, Pasholli, 2011). Šis autorių požiūris parodo, kad investicijų dydis šalyje priklauso nuo taikomų investavimo skatinimo priemonių t.y. kuo geresnės sudaromos sąlygos investicijoms, tuo daugiau investicijų yra pritraukiama.

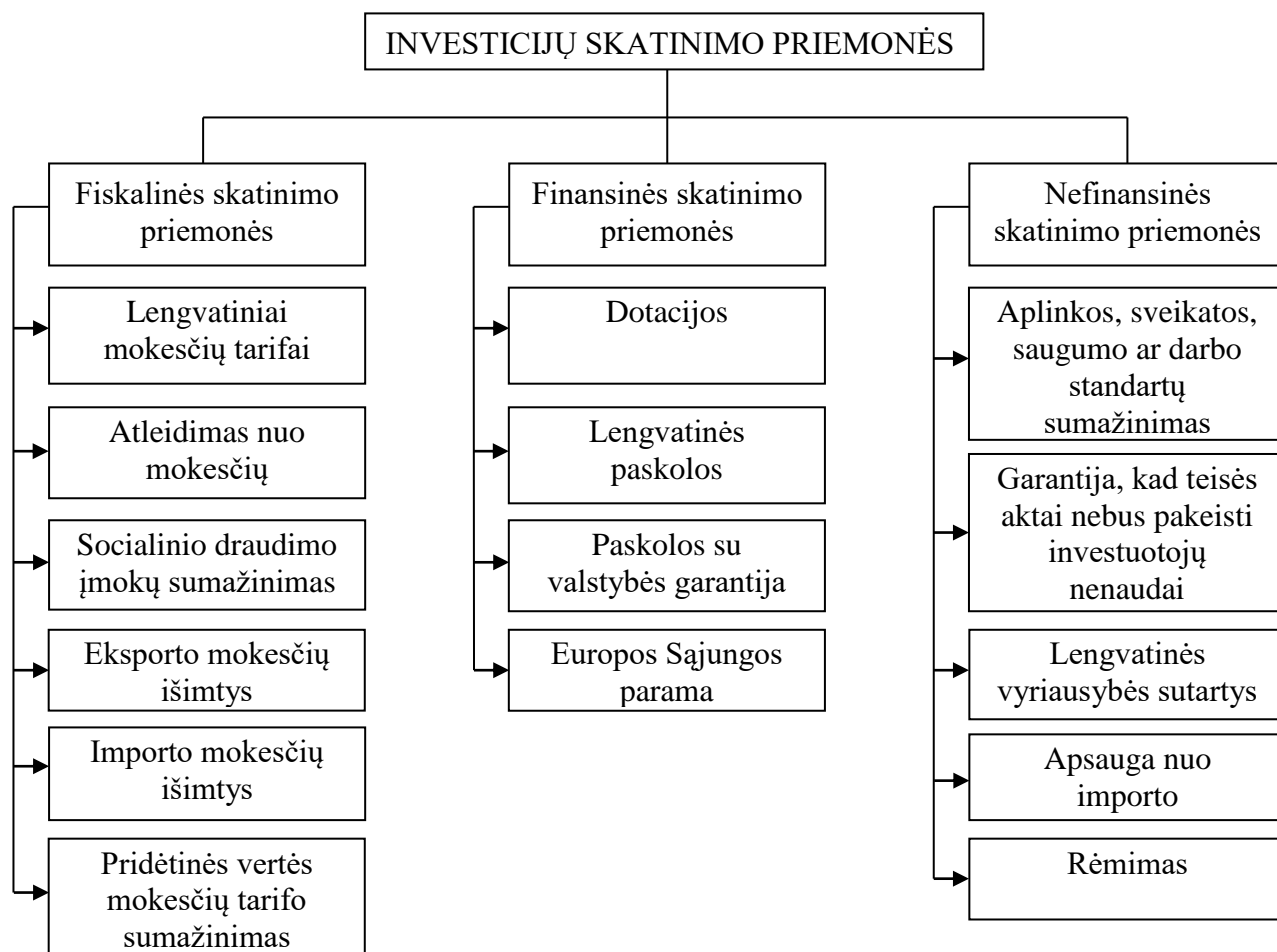
Išanalizavus mokslinę literatūrą pastebėta, kad skirtingi autoriai pateikia skirtingas skatinimo priemonių klasifikacijas (žr. 4 lent.).

4 lentelė. Investicijų skatinimo priemonių tipai

Autorius	Skatinimo priemonių tipai
Ginevičius, Šimelytė, 2011	<ul style="list-style-type: none"> • fiskalinės skatinimo priemonės; • finansinės skatinimo priemonės; • nefinansinės skatinimo priemonės.
UNCTAD 2004	<ul style="list-style-type: none"> • fiskalinės skatinimo priemonės; • finansinės skatinimo priemonės; • nefinansinės skatinimo priemonės.
Blomström, Kokko, 2002	<ul style="list-style-type: none"> • fiskalinės skatinimo priemonės; • finansinės skatinimo priemonės; • kitos skatinimo priemonės.

Šaltinis: sudaryta pagal Ginevičius, Šimelytė, 2011, p. 435-450, UNCTAD, 2004; Blomström, Kokko, 2002.

Atsižvelgiant į 4 lentelėje pateiktus autorių skatinimo priemonių tipus, matoma, kad dažniausiai investicijų skatinimo priemonės yra skirstomos į tris grupes (žr. 3 pav.).

Šaltinis: sudaryta pagal UNCTAD 2004; The World Bank Group 2013; Bitzenis 2003, p. 65-84

3 pav. Investicijų skatinimo priemonių klasifikacija

Fiskalinės skatinimo priemonės – tai mokestinės priemonės, kuriomis siekiama pagerinti tarptautinį patrauklumą užsienio investicijoms ir ypatinga mokestinė priemonė tinkamiems investiciniams projektams skatinti (Kohler et al., 2012). Literatūroje pateikiamos šios fiskalinės investicijų skatinimo priemonės (UNCTAD 2004; The World Bank Group 2013):

1) lengvatiniai mokesčių tarifai. Tai gali būti: standartinio pelno mokesčio tarifo sumažinimas, pelno mokesčio tarifo sumažinimas atsižvelgiant į parduotų prekių kiekį, ir kita;

2) atleidimas nuo mokesčių. Tai reiškia, kad investicinės pajamos tam tikrą laikotarpį yra visiškai neapmokestinamos arba iš dalies apmokestinamos;

3) socialinio draudimo įmokų sumažinimas. Šios įmokos gali būti sumažinamos visoms įmonėms vienodai, gali būti sumažinamos atsižvelgiant į darbuotojų skaičių arba kitas su darbo jėga susijusias išlaidas;

4) eksporto mokesčių išimtis. Ši skatinimo priemonė yra viena iš efektyviausių, nes įmonės, kurios turi eksporto mokesčių lengvatas, patiria mažesnes sąnaudas ir prekes bei paslaugas gali vartotojams pasiūlyti mažesne kaina;

5) importo mokesčių išimtis (pvz.: neapmokestinamos importuojamos medžiagos ir žaliavos, reikalingos gamybos procese);

6) pridėtinės vertės mokesčio tarifo sumažinimas.

Fiskalinės skatinimo priemonės yra pateisinamos, jeigu jos padeda ištaisyti rinkos neefektyvumą, tačiau nėra įrodymų, kad šios priemonės visada veikia (The World Bank Group 2013).

Ginevičius ir Šimelytė (2011) moksliniame straipsnyje pažymi, jog įprastai fiskalinės priemonės yra skirtos skatinti investicijas į įvairius verslo sektorius. Taip pat fiskalinės paskatos turi siauresnius tikslus, tokius kaip regiono plėtros skatinimas. Taip pat pažymi, kad fiskalinės priemonės gali turėti tiek teigiamą ir neigiamą poveikį. Fiskalinių paskatų taikymas pritraukia TUI, tačiau sumažinti mokesčių tarifai tarptautinėms bendrovėms gali atnešti nuostolių į valstybės biudžetą. Taigi negalima teigti, kad fiskalinės skatinimo priemonės skatina ekonomikos augimą.

Apibendrinant galima teigti, jog fiskalinės skatinimo priemonės yra naudojamos investuotojų mokamiems mokesčiams šalyje, į kurią jie investuoja, sumažinti. Investuotojams yra sudaromos sąlygos, kurios užtikrina mažesnes išlaidas verslui išlaikyti, o tai yra naudinga kiekvienam investuotojui.

Taigi, fiskalinės skatinimo priemonės, turi įtakos tiesioginėms užsienio investicijoms, nes jos sukuria mokesčines aplinką, kuri skatina investuotojus pasirinkti investuoti į tą šalį, kurioje fiskalinės skatinimo priemonės yra palankesnės.

Finansinės skatinimo priemonės – finansinė paskata, skatinanti investicijas, kurios kitu atveju nebūtų vykdomos (Business dictionary).

Mokslinėje literatūroje, kaip viena iš svarbiausių finansinių skatinimo priemonių yra išskiriamos dotacijos. Taip pat dažnai taikomos yra lengvatinės paskolos bei paskolos su valstybės garantija. Vyriausybės draudimas su lengvatinėmis palūkanų normomis, paprastai gali apsaugoti nuo tam tikrų rūšių rizikos, pavyzdžiui: valiutos kursų svyravimo, valiutos devalvacijos arba nekomercinės rizikos.

Dauguma šalių taiko vieną arba kelias skirtingas finansines skatinimo priemones, kuriomis pritraukia užsienio investuotojus. Pagrindinis finansinių skatinimo priemonių tikslas – regiono plėtra.

Europos Sąjungos (toliau – ES) struktūrinių fondų parama, taip pat priskiriama prie finansinių skatinimo priemonių. ES struktūrinės paramos fondų pagrindinis įrankis yra finansų inžinerija.

Finansų inžinerija – tai būdas panaudoti Europos Sąjungos struktūrinių fondų išteklius, teikiant ne vienkartinę negrąžinamą subsidiją įmonėms, o skolinant lėšas, investuojant jas į įmonių kapitalą, teikiant garantijas. Taikant šias priemones pagrindinis jų privalumas yra „atsinaujinančios“

lėšos. Tai reiškia, kad paskolinus ar investavus finansų inžinerijos priemonėms skirtas lėšas, jos sugrįžta, todėl yra galimas lėšų panaudojimas tiems patiems tikslams dar kartą. Atsižvelgiant į tai parama yra suteikiama didesniai skaičiui įmonių.

Finansinės skatinimo priemonės yra plačiai naudojamos Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijai priklausančiose šalyse investicijoms skatinti tam tikruose regionuose ar veiklose tokiose kaip: naujų darbo vietų sukūrimas. Taip pat besivystančiose šalyse finansinės skatinimo priemonės yra mažiau taikomos nei fiskalinės skatinimo priemonės.

Taigi, finansinės skatinimo priemonės sudaro sąlygas užsienio investuotojams gauti trūkstamą kapitalo dalį investicijas priimančioje šalyje numatyta tvarka. Tai yra labai svarbu investuotojams, kurie neturi pakankamai kapitalo.

Finansinės skatinimo priemonės yra investicijų skatinimo būdas, kuris sukuria galimybes pasinaudoti finansinės paramos šaltiniais.

Taip pat reikia pažymėti, jog finansinės skatinimo priemonės yra nacionalinio biudžeto, Europos Sąjungos bei kitų finansinių institucijų lėšomis teikiamos finansinės paskatos, kurioms finansuoti skirtos lėšos grįžta ir toliau būna naudojamos tiems patiems tikslams įgyvendinti.

Taigi, vienas iš pagrindinių finansinių priemonių privalumų yra „atsinaujinimas“, nes paskolinus ar investavus finansinėms priemonėms skirtas lėšas, jos sugrįžta ir yra toliau naudojamos. Tokiu būdu yra sukuriami ilgalaikiai finansavimo instrumentai. Be to, įgyvendinant finansines priemones, yra pritraukiamos privačios lėšos, kurios gerokai padidina investicijų mastą, todėl pasiekiami didesnių rezultatų.

Nefinansinės skatinimo priemonės – tai priemonės, kurios riboja konkurenciją ir kurios taip pat sumažina veiklos neapibrėžtumą ir riziką. Monopolinės konkurencijos panaikinimas, palankesnių sąlygų sudarymas įsigyjant nekilnojamąjį turtą, galimybė apsaugoti naujas rinkas, prekybos ir verslo veiklų liberalizavimas, įstatymų skaidrumo užtikrinimas taip pat priskiriama nefinansinėms skatinimo priemonėms (Bitzenis, 2003).

Mokslinėje literatūroje nefinansinės skatinimo priemonės yra išskiriamos šios: (UNCTAD 2004):

Reguliuojamosios skatinimo priemonės:

- aplinkos, sveikatos, saugumo ar darbo standartų sumažinimas;
 - suteikiama garantija, kad galiojantys teisės aktai nebus pakeisti investuotojų nenaudai;
- Prie nefinansinių skatinimo priemonių taip pat priskiriamos šios rinkos privilegijos:
- lengvatinės vyriausybės sutartys su investuotoju;
 - apsauga nuo importo konkurencijos;

Nefinansinės skatinimo priemonės, taip pat prisideda prie palankesnių investavimo sąlygų sukūrimo ir investicijų pritraukimo. Joms priskirtinas ir rėmimas. T.y. šalies įvaizdžio kūrimas, investicijų agentūros įkūrimas bei jos teikiamos paslaugos.

Daugelyje šalių yra įsteigtos investicijų rėmimo (plėtos) agentūros. Pagrindiniai investicijų plėtos agentūrų tikslai yra šie:

- pritraukti kokybiškas užsienio investicijas į savo šalies rinkas;
- formuoti patrauklų šalies įvaizdį užsienio investicijoms;

Investicijų rėmimo (skatinimo) agentūros teikia informaciją ir konsultacijas užsienio investuotojams apie valstybės investicijų sektorius, siekdamos privilioti užsienio investicijas, ypač kuriančias didelę pridėdamąją vertę.

Mokslinėje literatūroje pateikiamos įvairios užsienio kapitalo projektų skatinimo priemonių klasifikacijos. Tačiau pastebima, kad dažniausiai investicijų skatinimo priemonės yra grupuojamos į:

- fiskalines;
- finansines;
- nefinansines skatinimo priemones.

Skatinimo priemonių pagrindinis tikslas yra sukurti bei užtikrinti palankias sąlygas užsienio investuotojams. Dauguma šalių taiko įvairias investicijų skatinimo priemones, kurios palengvina užsienio investicijų pritraukimą į šalį. Investicijų skatinimo priemonės gali visiškai arba dalinai atleisti nuo mokesčių, suteikti įvairias lengvatas bei garantijas, kurios yra naudingos užsienio investuotojams bei suteikti daug kitų privilegijų.

Taigi, įvairių skatinimo priemonių taikymas bei įstatymų supaprastinimas suteikia galimybę užsienio kapitalo projektų sėkmingam pritraukimui bei vystymuisi šalyje.

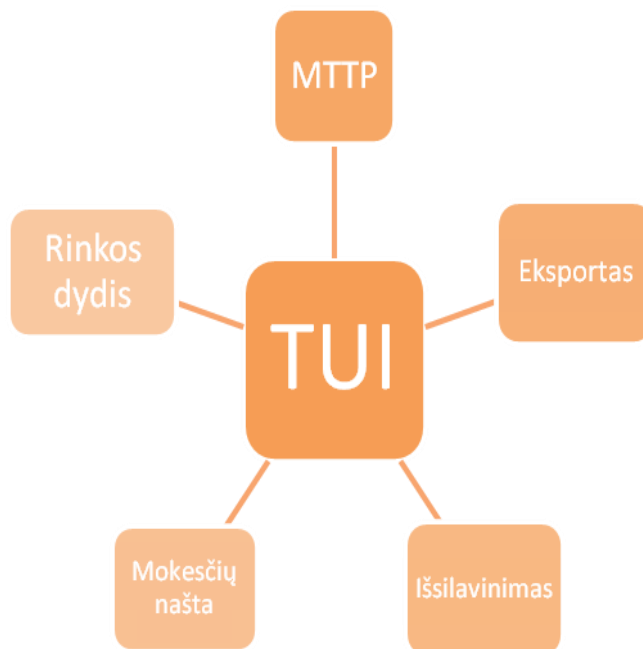
Kuo daugiau ir kuo įvairesnių skatinimo priemonių gali pasiūlyti šalis užsienio investuotojams, tuo didesnė tikimybė, kad bus pritraukta daugiau užsienio investicijų, kurios padės augti šalies ekonomikai, kurti naujas darbo vietas bei suteiks šaliai konkurencinį pranašumą lyginant su šalimis, į kurias yra nukreipiamas mažas tiesioginių užsienio investicijų srautas.

Siekiant, jog Lietuva būtų kuo patrauklesnė valstybė užsienio investuotojams reikia užtikrinti skatinimo priemonių užsienio investicijoms tęstinumą, numatyti konkrečias finansines bei nefinansines skatinimo priemones, kurios būtų patrauklios investuotojams. Būtina siekti, kad skatinimo priemonių procesas būtų lankstus ir greitas. Taip pat reikia ieškoti būdų, kaip tinkamiausiai spręsti investuotojams svarbius klausimus. Siekiant, jog investicinė aplinka Lietuvoje pagerėtų reikia užtikrinti, patobulinti ne tik finansines paskatas, bet ir viešojo bei privataus sektoriaus partnerystę, kurios dėka kryptingai būtų siekiama sukurti kuo palankesnę investicinę aplinką.

Palankaus šalies investicinio klimato kūrimas ir verslui palankios mokestinės aplinkos gerinimas yra svarbus uždavinys kiekvienai valstybei, kuri siekia pritraukti užsienio investuotojus į savo šalies rinką. Vienas iš svarbiausių uždavinių, kuris lemia šalies investicinio įvaizdžio formavimą yra skatinimo sistemos sukūrimas bei nuolatinis šios sistemos tobulinimas.

Dauguma valstybių, tarp kurių yra ir Lietuva skatindamos užsienio investicijas, nėra sukūrusios bendro užsienio investicijų skatinimo mechanizmo.

Analizuojant TUI pritraukimo į šalies rinką veiksnius daugelis autorių pabrėžia, jog nėra visuotinai priimtinos teorijos, aiškinančios tiesioginių užsienio investicijų atsiradimo priežastis ir paskirstymą (Naulickaitė, Solnyškinienė, 2016). Čegyte, Miečinskienė (2009) moksliniame straipsnyje pateikia modelį, kuriame pateikti veiksniai turintys įtakos tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui (žr. 4 pav.).

Šaltinis: sudaryta pagal Čegyte, Miečinskienė, 2009

4 pav. TUI pritraukimo modelis

Kaip matome iš pateikto modelio TUI pritraukimui turi įtakos šie veiksniai t. y. eksportas, rinkos dydis, mokesčių našta, išsilavinimas bei mokslinių tyrimų ir technologijų pažangos lygis.

Apibendrinant galima teigti, kad veiklos gamybos perkėlimas sąlygotas internacionalizacijos. T.y. įmonė tiek išplečia savo veiklą, kad vietinė rinka tampa per maža, todėl atsiranda poreikis plėstis į kitas šalis. Pirmas etapas tarptautinė prekyba (eksportas). Tačiau išaugus prekybos mastams su užsienio šalimis, gamybos apimtys auga, vadinasi auga kaštai. Jeigu partnerinė šalis toli, vadinasi didės ir transportavimo kaštai, todėl renkamos artimesnės partneriams šalys, kur žemesni kaštai. Priežastys pasirinkti šalį yra skirtingos ir priklauso nuo įmonės tikslo

plėstis, veiklos ir šalies išsivystymo lygio. T.y. pavyzdžiui vienur perkeliama gamyba, kitur skambučių centras.

Tiesioginių užsienio investicijų skatinimo priemonės yra skirstomos į tris grupes: finansinės skatinimo priemonės, fiskalinės skatinimo priemonės ir nefinansinės skatinimo priemonės. Finansinės skatinimo priemonės turi įtakos tiesioginėms užsienio investicijoms, kadangi jos sukuria palankias sąlygas gauti reikalingas finansines paskatas, kurios yra reikalingos kuriant, vystant bei plečiant verslą.

Taigi, šalys siekdamos pritraukti užsienio kapitalą, siūlo įvairius skatinimo priemonių paketus. Šios priemonės yra svarbios, nes šalyse įgyvendinami užsienio kapitalo projektai gerina šalies verslo aplinką, didina valstybės bendrąjį vidaus produktą bei kelia ekonomikos lygį. Tiesioginių užsienio investicijų projektų skaičius pasaulyje didėja. Tai rodo, kad vis daugiau užsienio kompanijų yra pasiryžusios ieškoti naujų rinkų ir plėtros galimybių. Tiesioginėms užsienio investicijoms pritraukti yra daug ir įvairių būdų. Tačiau, labiausiai investicijas skatina kvalifikuota darbo jėga, mokesčių sistema, šalies infrastruktūra, valstybės politika.

2. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ POVEIKIO ŠALIES EKONOMIKAI VERTINIMO METODOLOGIJA

2.1. Tiesioginių užsienio investicijų poveikio šalies ekonomikai vertinimo problematika

Mokslinių straipsnių skaičius rodo, kad TUI poveikis šalies ekonomikai – aktuali problema. Tačiau skirtingi autoriai renka skirtingus rodiklius, metodus bei laikotarpius. Be to, skiriasi ir vertinamų šalių išsivystymo lygis. Dėl šios priežasties mokslinėje literatūroje aptinkami skirtingi rezultatai (žr. 5 lent.). Pavyzdžiui, Šimelytė ir Antanavičienė (2013), nagrinėdamos TUI poveikį darniai šalies ekonomikos plėtrai, į tyrimą įtraukia produktyvumo, gyventojų skaičiaus, migracijos ir BVP rodiklius. Jų tyrimas atskleidė, kad TUI poveikis darniai šalies ekonomikos plėtrai skiriasi priklausomai nuo ekonominio ciklo fazės. Kitos Lietuvos tyrėjos Čegy­tė ir Miečinskienė (2009) tiria TUI poveikį MTTP, eksportui, rinkos dydžiui, mokesčių naštai bei išsilavinimui. Šiam tyrimui atlikti pasirinkta koreliacinė – regresinė analizė.

TUI poveikio gamybos efektyvumui, darbo našumui ar technologijų perėmimui įvertinti yra Kobo-Duglaso produkcijos kreivė (Jeonga et al., 2013; Hamida 2013).

Gravitacijos modelis tinkamas dvišaliams tiesioginių užsienio investicijų srautams, eksportui ir gyventojų migracijai vertinti.

Grangerio modeliu (Encinas–Ferrer, Villegas-Zermeño 2015; Šimelytė et. al. 2017) tikrinama, ar vieno kintamojo reikšmės yra informatyvios kito kintamojo reikšmėms prognozuoti.

5 lentelė. TUI poveikio vertinimo metodai

Autorius/ metai	Tyrimų objektas	Metodas (-i)	Rezultatas
Demirhan, Masca, 2008	TUI įtakos valstybės plėtrai vertinimas	Regresinė analizė	Rinkos dydis, geresnė infrastruktūra, atvirumas prekybai ir ekonominis stabilumas teigiamai veikia TUI. Darbo užmokesčio poveikis TUI yra neigiamas, bet statistiškai nereikšmingas.
Čegy­tė, Miečinskienė, 2009	TUI poveikio vertinimas.	Koreliacinė analizė	TUI turi stipriausią tiesioginį ryšį su MTTP.

5 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Šimelytė, Antanavičienė, 2013	TUI poveikio tvarios ekonomikos plėtrai vertinimas.	Koreliacinė–regresinė analizė	Stipriausias TUI poveikis matomas tik pakilimo ir ekonomikos depresijos laikotarpiais.
Zigmantavičiūtė, Miečinskienė, 2015	Lietuvos TUI vertinimas	Koreliacinė regresinė analizė, porinė regresinė analizė	BVP, infliacija, kainų pokyčiai, valdžios sektoriaus pajamos ir bedarbių skaičius, remiantis koreliacine regresine analize bei porine regresine analize turi tiesioginę teigiamą priklausomybę tarp Lietuvos tiesioginių investicijų bei valdžios sektoriaus pajamų ir bendrojo vidaus produkto.
Barkauskaitė, Naraškevičiūtė, 2016	Tiesioginių užsienio investicijų poveikio Baltijos šalių ekonomikai vertinimas	Linijinė regresija	TUI padarė didžiausią įtaką Lietuvos BVP augimui, o didžiausias poveikis darbo produktyvumui buvo nustatytas Latvijoje. Tačiau TUI neturėjo įtakos nedarbo lygiui visose Baltijos šalyse.

Šaltinis: sudaryta pagal Demirhan, Masca, 2008, p. 365–369; Čegyė, Miečinskienė, 2009; Šimelytė, Antanavičienė, 2013, p. 25–34; Zigmantavičiūtė, Miečinskienė, 2015, p. 172–178; Barkauskaitė, Naraškevičiūtė, 2016;

Atlikta mokslinės literatūros analizė parodė, kad dažniausiai siekiant ištirti TUI poveikį šalies ekonomikai yra taikoma koreliacinė ir regresinė analizė. Dažniausiai analizuojami veiksniai yra: šalies ūkio augimas, infliacija, rinkos dydis, nedarbas, tarptautinė prekyba. Šių rodiklių koreliacinė ir regresinė analizė padeda atlikti makroekonominę šalies analizę, kurią atliekant gauti rezultatai yra labai svarbūs nustatant TUI poveikį šalies ekonomikai. Mokslinėje literatūroje rinkos dydis dažniausiai išreiškiamas gyventojų skaičiumi (Šimelytė, Antanavičienė, 2013; Ilkay Yilmaza et al., 2014). Nedarbą geriausiai nusako bedarbių skaičius šalyje. Tai pat tarptautinė prekyba išreiškiama prekių importu ir prekių eksportu. Šalies ūkio augimas išreiškiamas BVP rodikliu.

Taigi, atlikta mokslinės literatūros analizė parodė, jog siekiant nustatyti TUI poveikį šalies makroekonominiams rodikliams dažniausiai analizuojami rodikliai yra: BVP, infliacija, importas, eksportas, gyventojų skaičius, bedarbių žmonių skaičius. Remiantis Lietuvos ir užsienio mokslininkų atliktais tyrimais nustatyta, jog ryšiams bei priklausomybėms ištirti dažniausiai naudojami tyrimo metodai – koreliacinė ir regresinė analizė.

2.2. Tiesioginių užsienio investicijų poveikio šalies ekonomikai loginė tyrimo schema

Atliekant TUI poveikio šalies ekonomikai vertinimą siūloma sudaryti keturių dalių tyrimo schemą. Tiesioginių užsienio investicijų poveikio šalies ekonomikai loginėje tyrimo schemoje pateikiami keturi tiriamosios dalies etapai. Pirmajame etape vertinama investicinė aplinka atliekant statistinių duomenų aprašomąją analizę. Šios dalies tikslas identifikuoti TUI skatinančius bei ribojančius veiksnius bei apžvelgti šalies investicinį įvaizdį.

Antrajame tyrimo etape, naudojant Lietuvos statistikos departamento statistinius duomenis analizuojamos TUI tendencijos. Šio etapo tikslas iširti, kurios ūkio šakos pritraukia daugiausiai TUI, t. y. kurios ūkio šakos yra patraukliausios užsienio investuotojams.

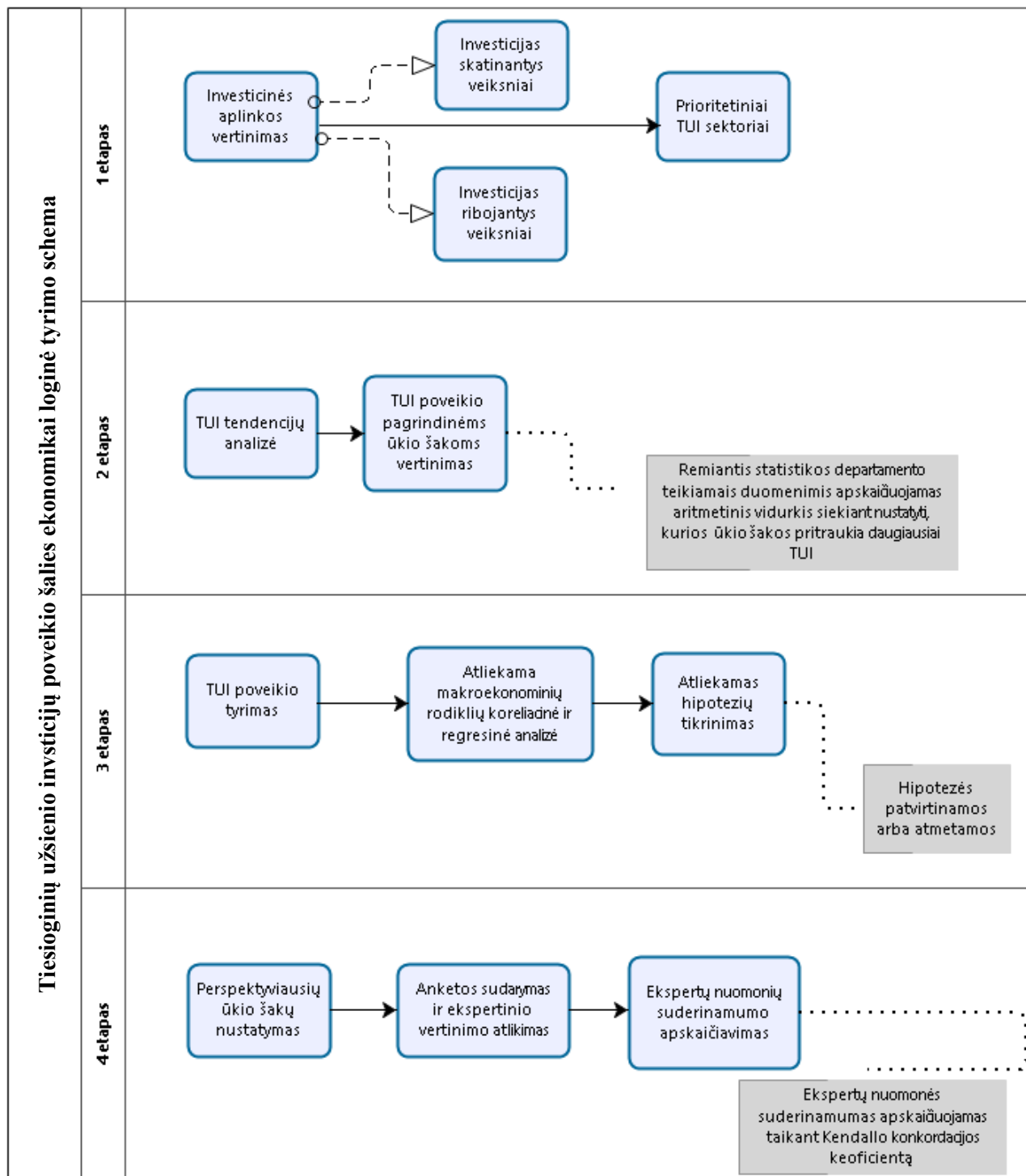
Trečiajame etape tiriamas TUI įplaukų ryšys su BVP, infliacija, importu, eksportu, gyventojų skaičiumi, bedarbių žmonių skaičiumi. Šio etapo tikslas, taikant koreliacinę ir regresinę analizę nustatyti ryšį tarp TUI ir pasirinktų rodiklių. Nustatytas ryšys leis padaryti išvadas, kuriems analizuojamiems makroekonominiams rodikliams TUI turi daugiausia įtakos.

6 lentelė. Makroekonominių veiksnių ir jų rodiklių išraiškos

Veiksny	Rodiklis
Šalies ūkio (ekonomikos) augimas	Bendrasis vidaus produktas, tenkantis vienam gyventojui, to meto kainomis, EUR
Kainų kitimas	Infliacija, išreikšta procentais
Tarptautinė prekyba	Prekių importas mln. EUR
	Prekių eksportas mln. EUR
Rinkos dydis	Nuolatinis gyventojų skaičius laikotarpio pabaigoje, išreikštas tūkst.
Nedarbo lygis	Bedarbių žmonių skaičius šalyje, išreikštas procentais.

Ketvirtajame tyrimo etape atliekamas ekspertinis vertinimas, kuriuo nustatomos perspektyviausios ūkio šakos. Siekiant apskaičiuoti ar gauti domenys yra suderinami, apskaičiuojams Kendallo konkordacijos koeficientas.

5 pav. Tiesioginių užsienio investicijų poveikio šalies ekonomikai loginė tyrimo schema

Šaltinis: parengta autorės

Investicinės aplinkos vertinimas. Šiame tyrimo etape analizuojami veiksniai, skatinantys užsienio investuotojus investuoti Lietuvoje bei veiksniai, ribojantys Lietuvos investicinį patrauklumą, išskiriami sektoriai, kurie yra siūlomi investuotojams, apsisprendusiems investuoti į Lietuvos ekonomiką. Atliekant investicinės aplinkos vertinimą, naudojamosi Lietuvos statistikos

departamento, The Global Competitiveness Report kasmetiniu leidiniu, VŠĮ „Invetuok Lietvoje“ viešai skelbiama informacija. Investicinės aplinkos vertinimas, atliekams šiais etapais:

- nustatomi veiksmai, skatinantys bei ribojantys TUI;
- nustatomi TUI prioritetiniai sektoriai.

Investicinės aplinkos vertinimas parodo šalies patrauklumą, TUI srautų efektyvumą bei TUI naudą šalies ekonomikai, taip pat atskleidžia šalies investicinio įvaizdžio formavimo potencialą. Šioje dalyje atliekama statistinių duomenų aprašomoji analizė.

Tiesioginių užsienio investicijų tendencijų analizė. Šioje tyrimo dalyje analizuojami Lietuvos statistikos departamento teikiami statistiniai duomenys apie tiesioginių užsienio investicijų dydį, tiesioginių užsienio investicijų sudėtį Lietuvoje, į kurias ūkio šakas daugiausiai yra investuojama. Apskaičiuojant statistinį vidurkį yra tikslinga ištirti paskutinių vienuolikos metų laikotarpio duomenis (2006 – 2016 m.)

Naudojantis Statistikos departamento duomenų baze yra surenkami ir susisteminti duomenys. Duomenys yra pateikiami diagramų pavidalu, tuomet apskaičiuojamas bei pateikiamas susistemintų duomenų statistinis vidurkis.

Vidurkis yra statistinės aibės tipiškų dydžių arba jų grupių apibendrinamoji charakteristika (R. Valakauskas, 2007). Jeigu statistinę visumą žymėsime X , o jos variantus $x_1, x_2, x_3, \dots, x_N$, tai šią visumą sudarys N variantų. Aritmetinį vidurkį, kuris skaičiuojamas x_i variantų sumą dalijant iš variantų skaičiaus žymėsime \bar{x} :

$$\bar{x}_a = \frac{x_1 + x_2 + \dots + x_N}{N} = \frac{\sum x_i}{N} = \frac{1}{N} \sum x_i \quad (1)$$

TUI investicijų tendencijų analizė padeda nustatyti TUI poveikį Lietuvos ekonomikai, t. y. pateikiamos ūkio šakos, kurios pritraukia daugiausiai TUI.

Tiesioginių užsienio investicijų poveikio tyrimas. Šiame tyrimo etape atliekama koreliacinė ir regresinė analizė ir nustatomi rodikliai, kuriems TUI turi daugiausia įtakos. Atlikus mokslinės literatūros analizę nustatyta, jog dažniausiai analizuojami rodikliai, kuriems TUI turi daugiausia įtakos yra bendras vidaus produktas, infliacija, importas, eksportas, rinkos dydis, nedarbo lygis.

Skaičiavimai atliekami remiantis Statistikos departamento teikiamais duomenimis nuo 2006 iki 2016 metų. (Rodiklių skaitinės išraiškos pateiktos 1 priede).

Koreliacijos koeficientas skaičiuojamas pagal 2 formulę.

$$r = \frac{\overline{xy} - \bar{x} \cdot \bar{y}}{\sqrt{\overline{x^2} - (\bar{x})^2} \sqrt{\overline{y^2} - (\bar{y})^2}}$$

(2)

Čia: x ir y – kintamųjų reikšmės; \bar{x} ir \bar{y} – kintamųjų reikšmių vidurkiai.

Stjudento statistikos T skaičiuota reikšmė skaičiuojama pagal 3 formulę.

$$T_{sk.} = \frac{r}{\sqrt{1-r^2}} \sqrt{n-2}$$

(3)

Čia: n - kintamųjų skaičius.

7 Lentelė. Koreliacijos koeficiento interpretacija

Koreliacijos koeficiento reikšmė	Interpretacija
Nuo 0,9 iki 1,0 arba nuo -0,9 iki -1,0	Labai stipri koreliacija
Nuo 0,7 iki 0,9 arba nuo -0,7 iki -0,9	Stipri koreliacija
Nuo 0,5 iki 0,7 arba nuo -0,5 iki -0,7	Vidutinė koreliacija
Nuo 0,3 iki 0,5 arba nuo -0,3 iki -0,5	Silpna koreliacija
Nuo -0,3 iki 0,3	Nereikšminga koreliacija

Šaltinis: sudaryta pagal Bilevičienė, Jonušauskas, 2011

Apskaičiavus koreliacijos koeficientą, galima daryti išvadas, apie rodiklių tarpusavio ryšius.

Atlikus koreliacinę analizę tikrinamas koreliacijos koeficiento statistinis reikšmingumas, suformuojant dvi statistines hipotezes:

H_0 : Koreliacijos koeficientas statistiškai nereikšmingas, lygus nuliui.

H_1 : Koreliacijos koeficientas statistiškai reikšmingas, nelygus nuliui.

Suformavus šias hipotezes, jos bus patikrinamos pagal t kriterijaus formulę:

$$t = \left| r \sqrt{\frac{n-2}{1-r^2}} \right|;$$

(4)

t – kriterijus;

r – koreliacijos koeficientas;

n – imties dydis.

Apskaičiavus t reikšmę, ji lyginama su kritine Stjudento (t) skirstinio reikšme. Šio skirstinio pasirinktas reikšmingumo lygmuo $\alpha=0,05$ (dažniausiai naudojamas statistiniuose tyrimuose), o laisvės laipsnių skaičius ($n-2$).

H_0 hipotezė yra atmetama tuomet, jeigu apskaičiuotoji t reikšmė bus didesnė už Stjudento (t) skirstinio kritinę reikšmę. Tokiu atveju galima teigti, jog koreliacijos koeficientas yra statistiškai reikšmingas.

Koreliacinė analizė atliekama Excel 2016 programa.

Toliau atliekama regresinė analizė. Pasak, K. Pukėno (2005) regresinė analizė leidžia nustatyti ryšio pobūdį ir aprašyti priklausomojo (pasekmės) kintamojo vidutinių reikšmių priklausomybę nuo vieno ar kelių nepriklausomųjų (priežasties) kintamųjų reikšmių matematine formule ir kartu – prognozuoti šio kintamojo reikšmes.

Tiesinė kintamojo Y nuo kintamojo X priklausomybė užrašoma lygtimi:

$$Y = a + bX + e \quad (5)$$

Šioje formulėje a ir b nežinomi koeficientai (parametrai), e – atsitiktinė paklaida. Norint apskaičiuoti a ir b koeficientų reikšmes reikia taikyti mažiausių kvadratų metodą. Naudojant šį metodą koeficientų a ir b reikšmės apskaičiuojamos minimizuojant reiškinį:

$$SEE = \sum_{i=1}^n (y_i - a - bx_i)^2 \quad (6)$$

Čia: SSE – yra liekamųjų paklaidų kvadratų suma;

a ir b – nežinomi koeficientai.

Nežinomi parametrai a ir b yra apskaičiuojami pagal formules:

$$b = \frac{n \left(\sum_{i=1}^n x_i y_i \right) - \left(\sum_{i=1}^n x_i \right) \left(\sum_{i=1}^n y_i \right)}{n \left(\sum_{i=1}^n x_i^2 \right) - \left(\sum_{i=1}^n x_i \right)^2}, \quad (7)$$

$$a = \frac{\sum_{i=1}^n y_i}{n} - b \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n}. \quad (8)$$

Lygtis $\hat{y}(x) = a + bx$, yra regresijos tiesės lygtis; $e = y(x) - \hat{y}(x)$ vadinama liekamąja paklaida.

Toliau skaičiuojamas determinacijos koeficientas R^2 , kuris parodo ar sudarytas regresinės analizės modelis yra tinkamas. Praktiškai taikant tiesinę regresinę analizę dažniausiai reikalaujama, jog $R^2 \geq 0,25$. Jeigu, $R^2 \leq 0,25$, tuomet tiesinės regresijos modelio taikymas yra abejotinas. Be to determinacijos koeficiento parodo, kuri kintamojo $\hat{y}(x)$ sklaidos apie vidurkį dalis gali būti paaiškinama tiesine regresija (pvz. $R^2 = 0,900$ rodo, kad maždaug 90 proc. sklaidos apie vidurkį gali būti paaiškinama tiesine regresija).

Kartu tikrinamos hipotezės apie regresijos modelio tinkamumą ir jo parametrų (a ir b) statistinį reikšmingumą.

Regresinė analizė atliekama su Excel 2016 programa.

Reikia atkreipti dėmesį, jog mažiausioji X (TUI) reikšmė 6920,7 mln. EUR, o didžiausioji yra 13496,8 mln. EUR. Naudojant regresijos lygtis reikia į tai atsižvelgti, kadangi X reikšmė negali būti žymiai mažesnė už mažiausią (pvz. 0) ir žymiai didesnė už didžiausią TUI reikšmę.

Perspektyviausių verslo šakų nustatymas. Šiuo etapu atliekamas ekspertinis vertinimas, kuriuo nustatomos perspektyviausios verslo šakos. Ekspertų grupę sudaro 8 ekspertai. Atliekant vertinimą laikomasi konfidencialumo ir nešališkumo principų. Ekspertai atsirinkti atsižvelgiant į jų kompetencijas bei darbo patirtį. Ekspertų grupę sudaro mokslininkai, Lietuvos Banko darbuotojai, įstaigų, kurių veikla susijusi su TUI pritraukimo į Lietuvos rinką ekspertai, Lietuvos inovacijų centro ekspertai.

8 lentelė. Ekspertų sąrašas

	Pareigos	Darbinė veikla
1.	Mykolo Romerio universiteto Ekonomikos ir verslo fakulteto Ekonomikos instituto profesorė	15 metų mokslinė patirtis.
2.	VšĮ Investuok Lietuvoje Projektų valdymo ekspertas	Daugiau, kaip 10 metų darbo patirtis TUI srityje. Šiuo metu dirba plyno lauko investicijų į Lietuvą analitikų grupėje.
4.	Lietuvos inovacijų centro ekspertas	Daugiau kaip 15 metų darbo patirtis Lietuvos inovacijų centre.
5.	Vilniaus Gedimino technikos universiteto Verslo vadybos fakulteto Ekonomikos inžinerijos katedros docentė	8 metai VGTU (pedagoginis-mokslinis darbas), 7 metai versle.

8 lentelės tęsinys kitame puslapyje

6.	Vilniaus Gedimino technikos universiteto Verslo vadybos fakulteto Ekonomikos inžinerijos katedros docentė	9 metai finansų analitikės patirtis, 12 metų pedagoginis – mokslinis darbas.
7.	Lietuvos inovacijų centro ekspertas	Daugiau kaip 15 metų darbinė patirtis MTTP srityje. Nuo 2011 m. dirba Lietuvos inovacijų centre projektų konsultantu– ekspertu. Daugelio straipsnių periodinėje spaudoje autorius.
8.	Vilniaus Gedimino technikos universiteto Verslo vadybos fakulteto Ekonomikos inžinerijos katedros lektorė	12 metų pedagoginis – mokslinis darbas.
9.	Lietuvos banko ekonomikos departamento Makroekonomikos ir prognozavimo skyriaus vyr. specialistas	Daugiau negu 15 metų darbo patirtis makroekonomikos ir prognozavimo rodiklių srityje.

Šaltinis: sudaryta autorės

Klausimynas (pateiktas 2 priede) yra sudarytas remiantis TUI tendencijų analizės duomenimis t.y. remiantis Lietuvos statistikos departamento pateiktais duomenimis (2006-2016 m.) yra apskaičiuota, kurios ūkio šakos pritraukia daugiausiai TUI. Nustačius, kurioms ūkio šakoms TUI daro didžiausią įtaką, yra sudaroma anketa, kurioje prašoma ekspertų įvertinti ir suranguoti jų nuomone perspektyviausias ūkio šakas. 4– perspektyviausia, 3– perspektyvi, 2– mažiau perspektyvi, 1– mažiausiai perspektyvi.

Siekiant nustatyti ar gauti domenys yra tikslūs ir patikimi, apskaičiuojamas Kendallo konkordacijos koeficientas. Jei ekspertų skaičius didesnis už du, grupės ekspertų suderinamumo lygį parodo konkordacijos koeficientas V. Pozvecko (2005). Konkordacijos koeficientą apibrėžė M. Kendallas. Skaičiuojant šį konkordacijos koeficientą ekspertų vertinimai yra ranguojami V. Rudzkienė (2008). Skaičiuojant Kendallo konkordacijos koeficientą pirmiausia reikia iškelti dvi hipotezes:

H_0 : ekspertų vertinimai prieštaringi, konkordancijos koeficientas yra lygus nuliui;

H_A : ekspertų vertinimai panašūs, konkordancijos koeficientas nelygus nuliui.

Suformavus hipotezes, rangų sumų vidurkį a apskaičiuojame pagal formulę:

$$a=0,5m(k+1) \quad (9)$$

Čia: a – rangų sumų vidurkis;

m – ekspertų skaičius;

k – ekspertizės objektų skaičius.

Kitame žingsnyje skaičiuojama nuokrypio nuo rangų vidurkio kvadratų suma (formulė).

$$S^2 = \sum_{j=1}^k \left(\sum_{i=1}^m x_{ij} - a \right)^2 \quad (10)$$

Čia: S^2 – nuokrypio kvadratas;

k – ekspertizės objektų skaičius;

m – ekspertų skaičius;

x – rangų suma;

a – rangų sumų vidurkis.

Jeigu nėra sutampančių rangų yra apskaičiuojamas Kendallio konkordacijos koeficientas pagal formulę:

$$W = \frac{12S^2}{m^2(k^3 - k)}; \quad (11)$$

Čia: W – konkordacijos koeficientas;

m – ekspertų skaičius;

k – alternatyvų skaičius;

S^2 – nuokrypio kvadratų suma.

Apskaičiuoto konkordacijos koeficiento reikšmės gali kisti nuo 0 iki 1. Jeigu gauta reikšmė yra – 1, tai parodo absoliutų suderinamumą, kai 0 – reiškia visišką nesuderinamumą.

Priimant sprendimą dėl hipotezės pasirinkimo yra naudojamas kriterijus $-X^2$

Jeigu apskaičiuota $W \times m \times (k-1)$ reikšmė (čia: k – alternatyvų skaičius, m – ekspertų skaičius) prie pasirinkto reikšmingumo lygio $\alpha=0,05$ yra didesnė už $X^2_{\text{krit}}(\alpha; k-1)$, tokiu atveju hipotezė H_0 – ekspertų nuomonės prieštaringos, yra atmetama.

3. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ POVEIKIO ŠALIES EKONOMIKAI EMPIRINIS TYRIMAS

3.1. Lietuvos investicinės aplinkos analizė

Lietuva kaip ir kitos valstybės siekiančios pritraukti užsienio investuotojus siūlo įvairias investicijų skatinimo priemones bei pateikia sektorius, kurie gali sudominti potencialius užsienio investuotojus. Užsienio investuotojai apsversto įvairius pasiūlymus ir išsirenka sau palankiausias variantus.

Kalbant apie Lietuvos investicinį klimatą yra svarbu aptarti veiksnius, kurie turi įtakos užsienio investuotojų apsisprendimams investuoti į Lietuvos ekonomiką. Tiesioginių užsienio investicijų pritraukimu į Lietuvos valstybę rūpinasi įvairios šalies institucijos atsakingos už investicijų skatinimo programos parengimą bei teigiamo šalies investicinio įvaizdžio sukūrimą. Siekiant Lietuvos valstybę pristatyti, kaip ypač patrauklią užsienio investuotojams ir paskatinti investuoti Lietuvoje, pateikiami šalies pranašumai, kurie suformuoja užsienio investuotojams patrauklų veiksnių kompleksą. Investicinį patrauklumą lemiantys veiksniai pateikiami lentelėje.

9 lentelė. Veiksniai, lemiantys Lietuvos investicinį patrauklumą

Veisniai, lemiantys Lietuvos investicinį patrauklumą	Veiksnių aprašymas
<p>1. Talentai ir kompetencijos</p>	<p>Lietuviai pirmi Centrinėje ir Rytų Europoje pagal matematikos ir tikslųjų mokslų absolventų skaičių vienam gyventojui.</p> <p>Lietuviai kalba bent viena užsienio kalba, pagal šį rodiklį esame penkti ES, pagal dviem užsienio kalbomis kalbančiųjų skaičių esame septinti visoje ES.</p>
<p>2. Infrastruktūra</p>	<p>Lietuviai pirmauja pagal ryšių ir komunikacijos technologijas.</p> <p>Lietuvoje greičiausias bevielis internetas pasaulyje prieinamas viešosiose erdvėse. Taip pat Lietuvoje vienos iš mažiausių interneto paslaugų kainų ES šalyse. Lietuva yra pirma Centrinėje ir Rytų Europoje pagal kelių infrastruktūrą.</p>

9 lentelės tęsinys kitame puslapyje

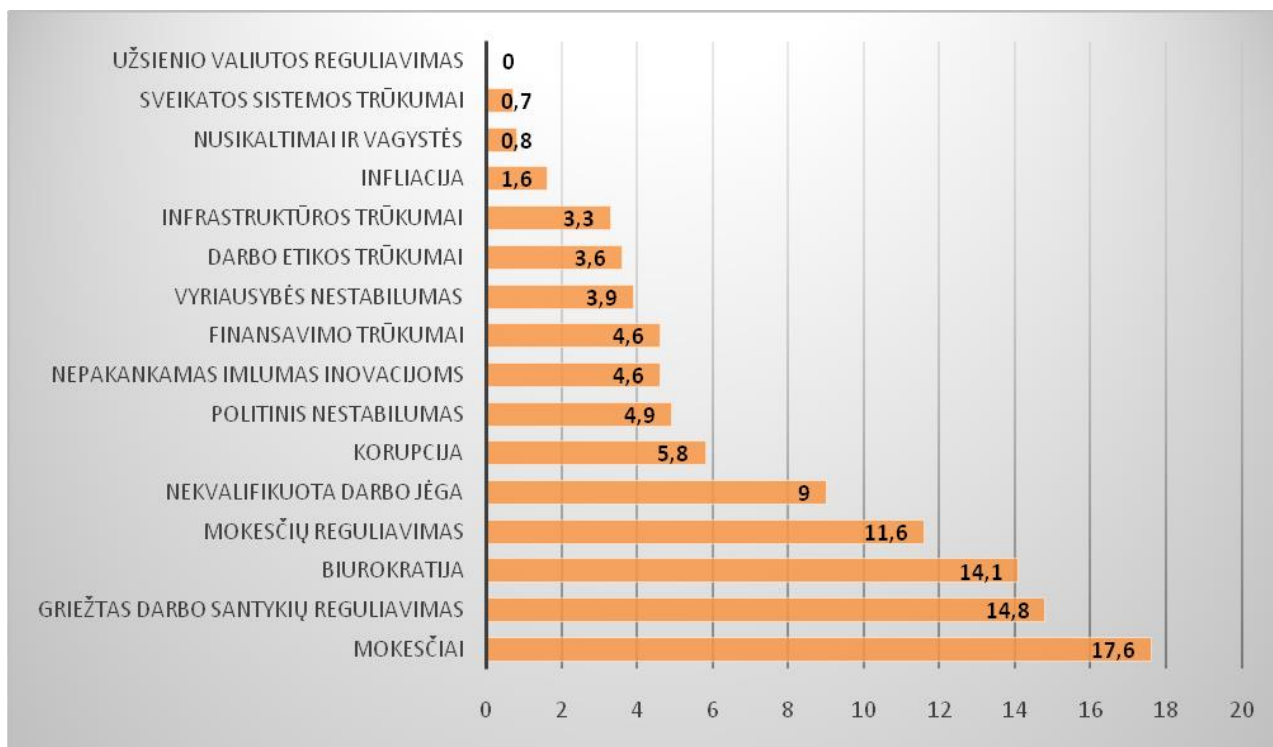
<p>3. Mokesčiai ir lengvatos</p>	<p>Lietuviai yra 4 (ketvirtį) pagal mažiausią pelno mokesčio tarifą visoje ES. Lietuvoje 0 (nulis) proc. pelno mokesčiai ir kitos mokesčių lengvatos laisvosiose ekonomikos zonose.</p> <p>Lietuvoje yra 0 (nulis) proc. mokesčių tarifas šešerius metus specialiosiose ekonominėse zonose ir 50 (penkiasdešimt) proc. lengvata pelno mokesčiui.</p> <p>Lietuvoje galima per 3 (tris) darbo dienas įkurti įmonę ir yra galimybė tai padaryti internetu naudojantis elektroniniu parašu.</p> <p>Lietuvoje galioja dvigubo apmokestinimo išvengti padedančios sutartys su 50 (penkiasdešimt) pagrindinių rinkų: JAV, Kinija, Rusija ir t.t.</p>
<p>4. Gyvenimo kokybė</p>	<p>Lietuvoje pagal Pasaulio ekonomikos forumo duomenis (2016 m.) suteikiamas trečias geriausias matematikos ir tikslųjų mokslų išsilavinimas Vidurio ir Rytų Europoje.</p> <p>Lietuva yra pačiame Europos centre, todėl nuo didžiausių Europos sostinių mus skiria tik kelių valandų skrydis.</p>

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis VŠĮ „Investuok Lietuvoje“

Taigi Lietuvos investicinį patrauklumą lemiančių veiksnių yra nemažai, stengiamasi užsienio investuotojams sudaryti kuo palankesnes sąlygas, kurios užtikrintų sėkmingų užsienio projektų pritraukimą į šalį. Tačiau reikia pažymėti, kad investuotojų ir ekonomikos ekspertų nuomone Lietuvoje taip pat yra trūkumų investicijų pritraukimo į šalies ekonomiką procese.

Nors Lietuvoje institucijos atsakingos už užsienio investicijų skatinimo sistemos kūrimą stengiasi investuotojams pasiūlyti bei užtikrinti kuo daugiau veiksnių skatinančių investuoti šalyje, tačiau, taip pat pastebima, kad yra kur tobulėti. Investicijas ribojantys veiksniai atskleidžia investicinės sistemos trūkumus, kuriuos pašalinus būtų galima pritraukti sėkmingų projektų ir neprarasti potencialių investuotojų.

Lietuvos investicinės sistemos trūkumai taip pat pateikiami 2016 – 2017 metinėje „The Global Competitiveness Report“ ataskaitoje, kurioje buvo tiriama, kaip respondentai vertina šalies investicinį klimatą. Buvo pateikiama anketa, kurioje išvardinti pagrindiniai veiksniai, galintys turėti neigiamos įtakos investicijoms, ir prašoma respondentų išrinkti 5 veiksniai, labiausiai veikiančius investicijas, įvertinant juos balais nuo 1 iki 5 balų. 1 balą skiriant problematiškiausiajam veiksniai, 5 mažiausiai problematiškam veiksniai. Kitus balus padalinant atitinkamai pagal problemišumą.

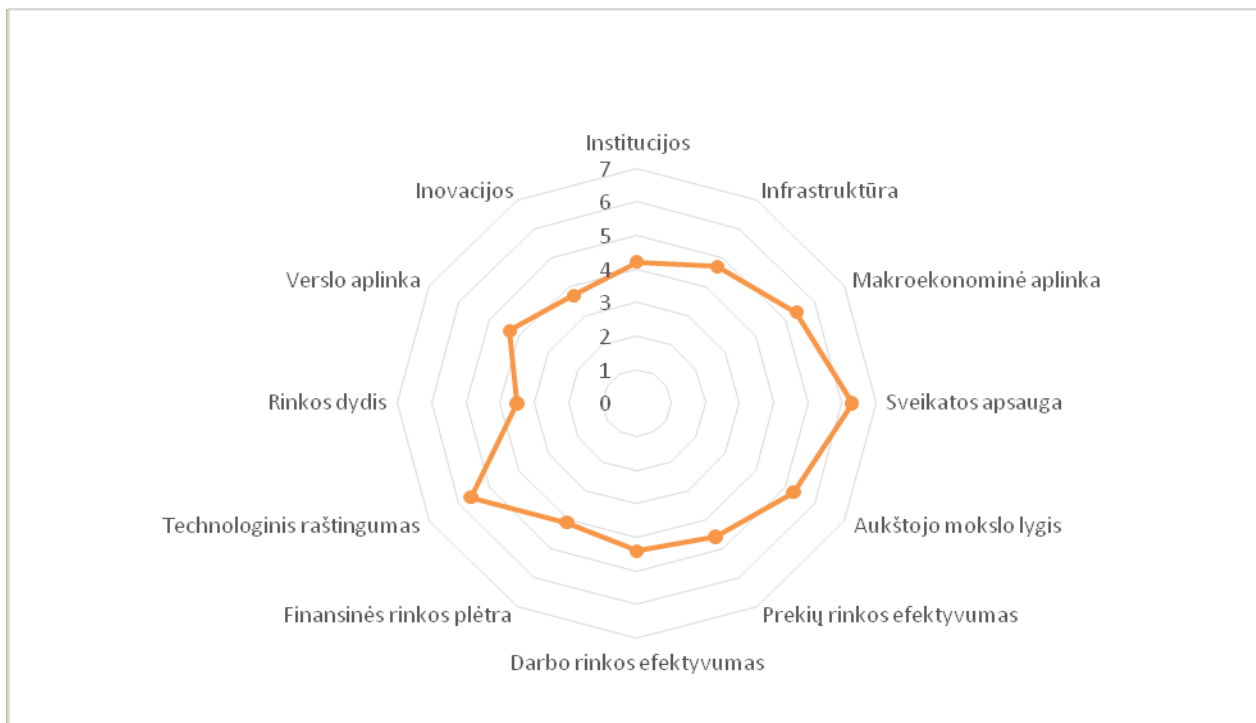
Šaltinis: sudaryta pagal The Global Competitiveness Report 2016-2017

6 pav. Veiksniai, labiausiai ribojantys užsienio investicijas Lietuvoje

Nors Lietuvoje institucijos atsakingos už užsienio investicijų skatinimo sistemos kūrimą stengiasi investuotojams pasiūlyti bei užtikrinti kuo daugiau veiksnių skatinančių investuoti šalyje, tačiau, taip pat pastebima, kad yra kur tobulėti. Investicijas ribojantys veiksniai atskleidžia investicinės sistemos trūkumus, kuriuos pašalinus būtų galima pritraukti sėkmingų projektų ir neprarasti potencialių investuotojų. Kaip matome iš paveikslo labiausiai investicijas Lietuvoje ribojantis veiksnys yra mokesčiai. Mokesčiai yra vienas iš pačių svarbiausių veiksnių, kurie turi įtakos pritraukiant TUI. Daugeliu šalių investuotojus vilioja mažais, konkurencingais mokesčiais. Taip pat prie labiausiai TUI srautus ribojančių veiksnių yra priskiriami griežtas darbo santykių reguliavimas, biurokratija. Teigiama, kad Lietuvoje naujos veiklos pradėjimas užima daug laiko dėl per daug griežto ir ilgai užtrunkančio dokumentų tvarkymo.

Sukurti investicijoms patrauklios šalies įvaizdį ir užimti pirmaujančias pozicijas siekia Lietuva bei kitos šalys.

Pasaulio konkurencingumo 2016 – 2017 m. pranešimo duomenimis (The Global Competitiveness Report) Lietuva užima 35-ąją vietą iš 138 pasaulio valstybių.

Šaltinis: sudaryta pagal Global Competitiveness Reports 2016–2017

7 pav. Pagrindiniai konkurencingumo veiksniai 2016–2017

Kaip matome iš pateiktos diagramos Lietuva geriausiai įvertinta sveikatos apsaugos, aukštojo mokslo ir technologinio raštingumo srityse. Kadangi šalis maža, Lietuvos silpniausioji grandis – rinkos dydis.

Remiantis 2017 metais paskelbtu „Doing Business“ verslo aplinką vertinančiu reitingu, kuriame verslui įtaką darantys rodikliai buvo vertinti nuo 2016 birželio iki 2017 birželio, Lietuva užima 16 vietą pasaulyje. „Doing business“ reitingas – tai verslo aplinkos vertinimas pagal Pasaulio banko apibrėžtą metodiką ir scenarijus. Iš viso reitinge yra vertinama 190 valstybių. Lietuvos kaimyninės šalys Estija užima 12, Latvija 19 vietą. Lietuvos progresas pabrėžiamas šiose srityse:

➤ *Statybų leidimai*

Lietuva lengviau tvarkė statybos leidimus, sumažindama techninių sąlygų ir statybų leidimo išdavimo laiką. Statybos leidimų išdavimo srityje procedūrų sumažėjo nuo 13 iki 12, vidutiniškai statybos leidimo išdavimas užtrunka 75 dienas.

➤ *Elektros tiekimas*

Lietuvoje atsirado geresnės, lengvesnės elektros energijos įvedimo sąlygos bei supaprastintos procedūros. Prisijungimas prie elektros tinklų realiai sumažėjo tik viena procedūra, o pats prisijungimas užtrunka 85 dienas.

Pasaulio bankas elektros įvedimo reitingą matuoja iš viso pagal 4 parametrus – procedūrų skaičių, prijungimo laiką, darbų kainą, tinklo patikimumą bei elektros energijos kainą.

➤ *Mažumos investuotojų apsauga*

Lietuva sustiprino mažumos investuotojų apsaugą didindama įmonių skaidrumą.

➤ *Mokesčių apmokestinimas*

Lietuvai buvo lengviau sumokėti mokesčius, įdiegus elektroninę pridėtinės vertės mokesčio, įmonių pajamų mokesčio ir socialinio draudimo įmokų registravimo ir mokėjimo sistemą. Mokesčių mokėjimo srityje Lietuva per metus pakilo iš 27-os į 18 vietą.

Toliau pristatomi prioritetiniai sektoriai pritraukiant tiesiogines užsienio investicijas:

➤ **Paslaugų centrai (finansai ir apskaita, personalo valdymas, teisinės ir IT paslaugos)**

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje šiuo metu didelis dėmesys yra skiriamas finansų ir apskaitos, personalo valdymo, teisinėms bei IT ir telekomunikacijų paslaugoms, todėl tai sudaro palankų investicinį klimatą investuotojams būtent šiame sektoriuje. Šiuo metu šiame sektoriuje dirba kompetentingiausi verslo paslaugų specialistai. Atlikti tyrimai parodė, kad net 9 iš 10 paslaugų centrų darbuotojų turi universitetinį išsilavinimą. Taip pat reikia pažymėti, kad šio sektoriaus darbo rinka nuolat atsinaujina. Kasmet ją papildo daugiau nei 25 tūkst. finansų, IT bei su personalo valdymu susijusių specialybių absolventų (VŠĮ „Investuok Lietuvoje“). Šie specialistai turi pakankamai kompetencijos ir žinių, kad galėtų sėkmingai dirbti tarptautiniuose paslaugų centruose. Paslaugų centrai taip pat yra labai paklausūs tarp darbuotojų. Iš 5 paklausiausių darbdavių net 4 vietas užima paslaugų centrai. Kaip sėkmingą investavimo istoriją galima būtų paminėti pasaulinį bankininkystės gigantą „Barclays“. Šis bankas savo veiklą Lietuvoje pradėjo 2009 m. Banko plėtra šiuo metu Lietuvoje apima tiek darbuotojų skaičiaus augimą, tiek Lietuvoje teikiamų paslaugų plėtrą.

➤ **Gamyba (mechaninė inžinerija, elektronika ir lazeriai)**

Šiuo metu Lietuva yra viena iš trijų investicijoms į gamybos sektorių patraukliausių valstybių pasaulyje. Lietuvoje jau yra investavusios šios tarptautinės kompanijos: „Schmitz Cargobull“, „Mars“, „Peikko“, „Cowi“ ir „Phillip Morris“.

Šio sektoriaus prioritetinės sritys yra inžinerija ir elektronika, kurioms šiuo metu skiriamas ypatingas dėmesys. Sėkmingai dirbama su naftos ir dujų pramonės, robotikos, aviacijos ir automobilių pramonės įmonėmis. Galima teigti, kad šis sektorius yra tinkamiausias gamybos perkėlimui.

Kaip sėkmingą šio sektoriaus istoriją galima būtų paminėti kompaniją „Schmitz Cargobull“. Ši kompanija veiklą Lietuvoje pradėjo 1999 m. ir užsiėmė sunkvežimių priekabų ir puspriekabių gamyba. 2013 m. įmonės pelnas siekė 127 mln. eurų, o darbuotojai Lietuvoje savo darbo našumu keturis kartus lenkia kitą analogišką „Schmitz Cargobull“ gamybos padalinį, todėl ši kompanija planuoja toliau plėstis Lietuvoje.

➤ **Technologijos (programinė įranga, IT paslaugos, duomenų centrai ir žaidimų kūrimas)**

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje yra vienas sparčiausių interneto ryšių pasaulyje ir labiausiai išvystyta informacinių technologijų infrastruktūra Vidurio ir Rytų Europoje, todėl Lietuva tampa viso regiono IT verslo traukos centru. Investuotojai renkasi Lietuvą dėl IT talentų gausos, kompetencijos ir palankios aplinkos.

➤ **Gyvybės mokslai (farmacija, pramoninės biotechnologijos ir medicinos įranga)**

Šio metu Lietuvos gyvybės mokslų pramonė yra viena pažangiausių Vidurio ir rytų Europoje. Ši pramonės šaka kasmet vidutiniškai paauga po 14 proc. Kasmet daugiau nei 70 proc. visos pagamintos produkcijos eksportuojama. Toks didelis pagamintos produkcijos eksportas leidžia Lietuvai būti pripažinta pasaulinės gyvybės mokslų rinkos dalyve (VšĮ „Investuok Lietuvoje“).

Lietuvoje yra įsikūrusios šios gyvybės mokslų kompanijos: „Moog“, „Sicor/Teva Group“, „Biotechpharma“ ir „Thermofisher“.

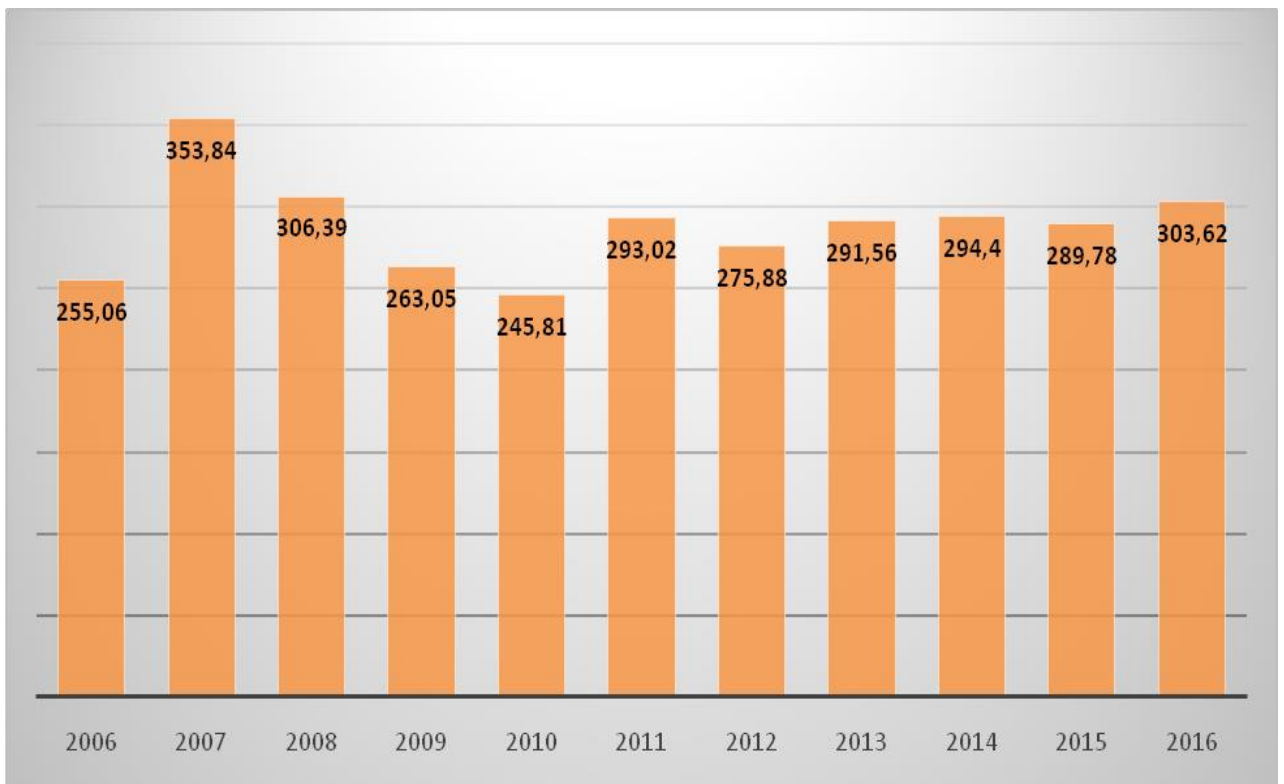
Kaip sėkmingą šio sektoriaus istoriją galima būtų išskirti molekulinės biologijos produktų gamybos įmonių „Thermofisher“. Įmonėje dirba 400 darbuotojų, o šios kompanijos molekulinės biologijos centras yra vienas didžiausių privačių mokslo ir technologijų plėtros centrų visame Baltijos regione. Kadangi veikla vystoma sėkmingai, todėl kompanija planuoja plėsti veiklą ir įdarbinti dar 110 lietuvių specialistų.

Taigi, Lietuvos investicinį patrauklumą lemiančių veiksnių yra nemažai, stengiamasi užsienio investuotojams sudaryti kuo palankesnes sąlygas, kurios užtikrintų sėkmingų užsienio projektų pritraukimą į šalį. Tačiau reikia pažymėti, kad investuotojų ir ekonomikos ekspertų nuomone Lietuvoje taip pat yra trūkumų investicijų pritraukimo į šalies ekonomiką procese.

3.2. Tiesioginių užsienio investicijų tendencijos Lietuvoje

Lietuva yra minima tarp šalių, kuriai reikia pasitempti siekiant sukurti patrauklesnę investicinę aplinką (VŠĮ „Investuok Lietuvoje). Užsienio kapitalo projektai šaliai suteikia naujausių technologinių žinių. Šalis sėkmingai pritraukianti TUI gali perimti vakarietišką patirtį bei standartus ir pakelti šalies ekonomikos lygį, taip pat pagerinti šalies investicinį įvaizdį.

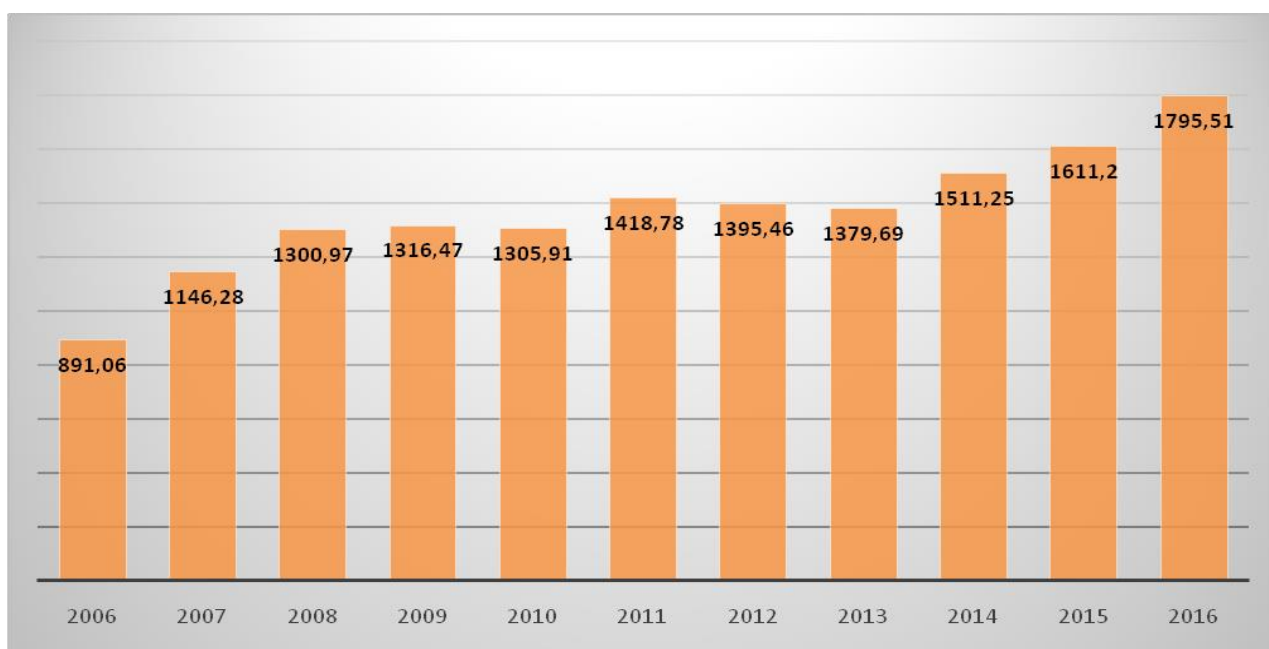
Siekiant nustatyti, kurios ūkio šakos Lietuvoje sukaupia daugiausiai TUI yra apskaičiuojamas statistinis vidurkis ir nustatoma į kurias ūkio šakos yra nukreipti didžiausi užsienio kapitalo srautai. Apskaičiavus ir nustatčius daugiausiai TUI pritraukiančias ūkio šakas galima daryti prielaidą, jog šios šakos turi reikšmingą įtaką Lietuvos ekonomikos augimui. TUI kiekybinė analizė atlikta tiriant paskutiniųjų vienuolikos metų laikotarpio duomenis (2006 – 2016 m.). Tiriamos ūkio šakos, kurios pritraukia daugiausiai TUI.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

8 pav. TUI Statybos sektoriuje metų pabaigoje, mln. EUR

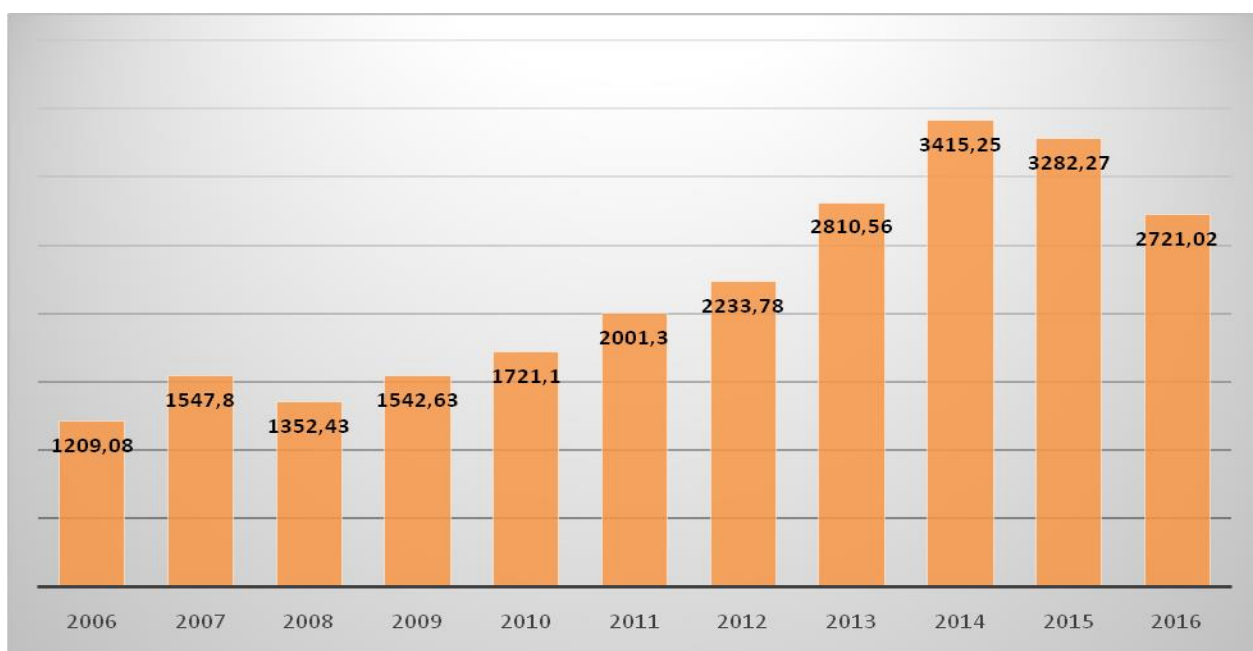
TUI statybos sektoriuje didžiausios buvo prieškriziniame laikotarpyje, tačiau vis dar šiame sektoriuje TUI nepasiekė prieškrizinio lygio. Pasaulinė ekonominė krizė lėmė beveik 30 proc. TUI sumažėjimą statybų sektoriuje, tačiau kaip matyti 8 pav. statybų sektorius gan greitai atsigavo ir pradėjo pritraukti naujas TUI. UAB „Creditreform Lietuva“ atstovų teigimu, statybos sektorius auga net greičiau nei kitos šakos, todėl tai tik laiko klausimas, kada TUI statybos sektoriuje pasieks prieškrizinį lygį.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

9 pav. Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas, mln. EUR

TUI didmeninėje ir mažmeninėje prekyboje visu analizuojamu laikotarpiu išlaiko gan stabilias augimo tendencijas (žr. 9 pav.). Nuo 2006 metų TUI šiame sektoriuje gan greitai augo, tačiau pasaulinė ekonominė krizė šį augimą sulėtino ir investicijos 2008-2013 metų laikotarpiu buvo stabilios. Nuo 2014 m. TUI didmeninės ir mažmeninės prekybos sektoriuje pradėjo pakankamai sparčiai augti ir lyginant 2006 m. ir 2016 m. jos padidėjo dvigubai. Daugiausia įtakos šiam padidėjimui turėjo užsienio prekybos tinklų plėtra šalyje (Lakštutienė, Binkienė, 2012).

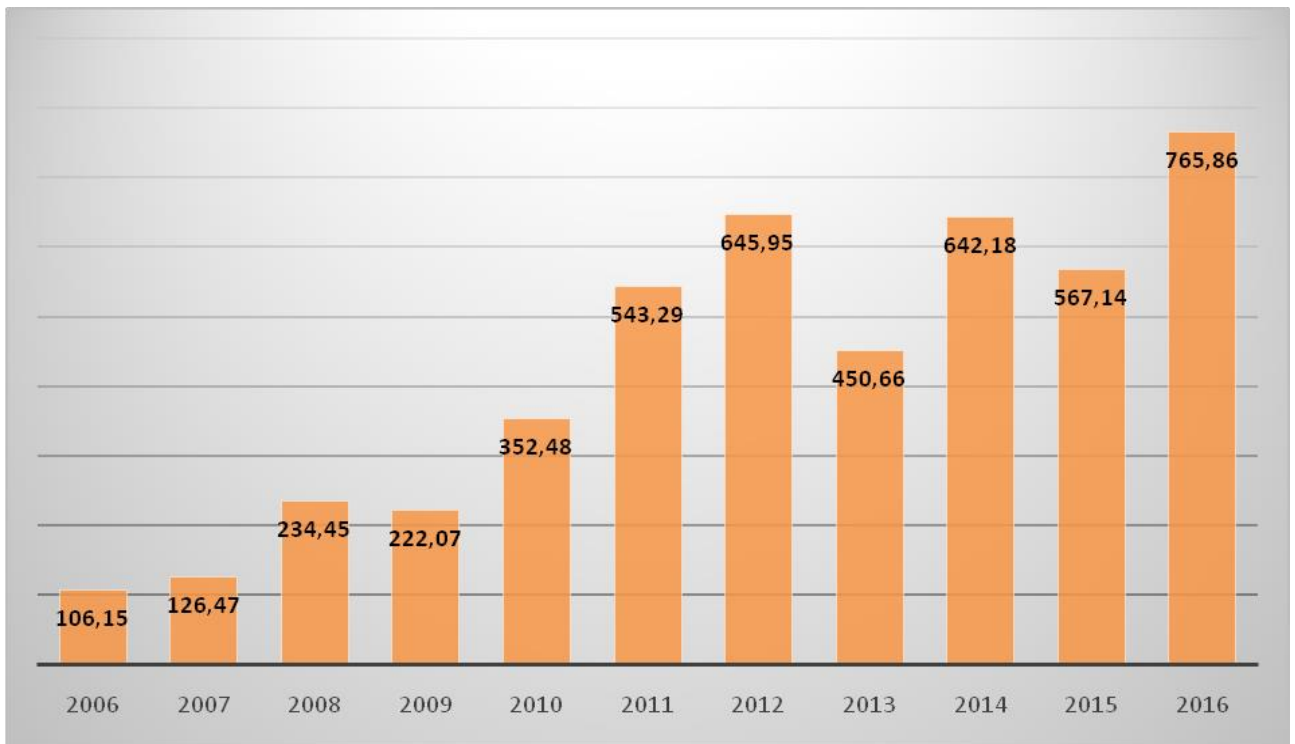
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

10 pav. Finansinių paslaugų veikla, išskyrus draudimą ir pensijų lėšų kaupimą mln. EUR.

Analizuojant 10 pav. galima teigti, kad TUI į finansinių paslaugų veiklos ūkio šaką tendencingai augo visą analizuojamą laikotarpį. Tai yra viena iš nedaugelio ūkio šakų, kurioje TUI dydžiui beveik neturėjo įtakos pasaulinė ekonominė krizė. 2016 m. pastebimas TUI sumažėjimas. Šiam sumažėjimui daugiausia įtakos turėjo mažėjusios reinvesticijos dėl išmokėtų investuotojams dividendų.

Šioje ūkio šakoje didžiausios TUI yra skiriamos finansinių paslaugų ir klientų aptarnavimo centrams steigti.

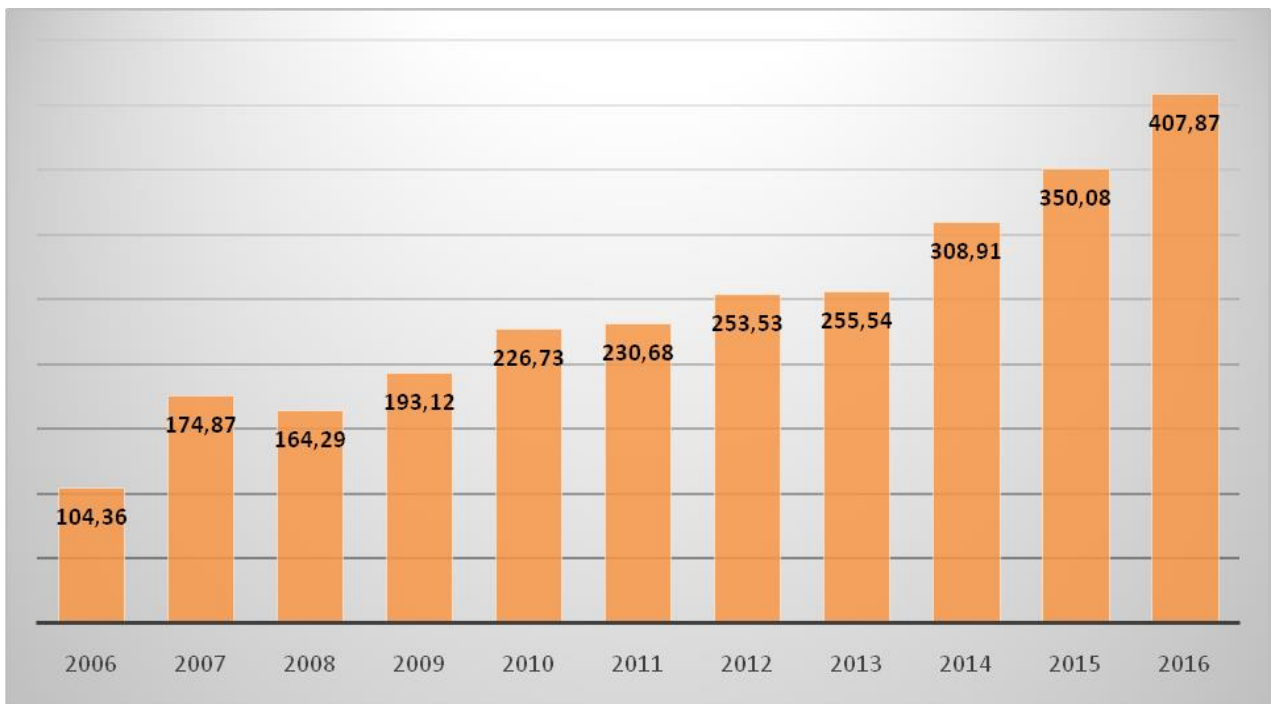
Palyginimui galima pateikti 2017 m. II ket. TUI rezultatus. Statistikos departamento paskelbti duomenys informuoja, jog labiausiai mažėjusios TUI 2017 II ketv. yra užfiksuotos finansinėje ir draudimo veikloje, tai taip pat lėmė mažėjusios reinvesticijos dėl išmokėtų investuotojams dividendų.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

11 pav. Profesinė, mokslinė ir techninė veikla, mln. EUR

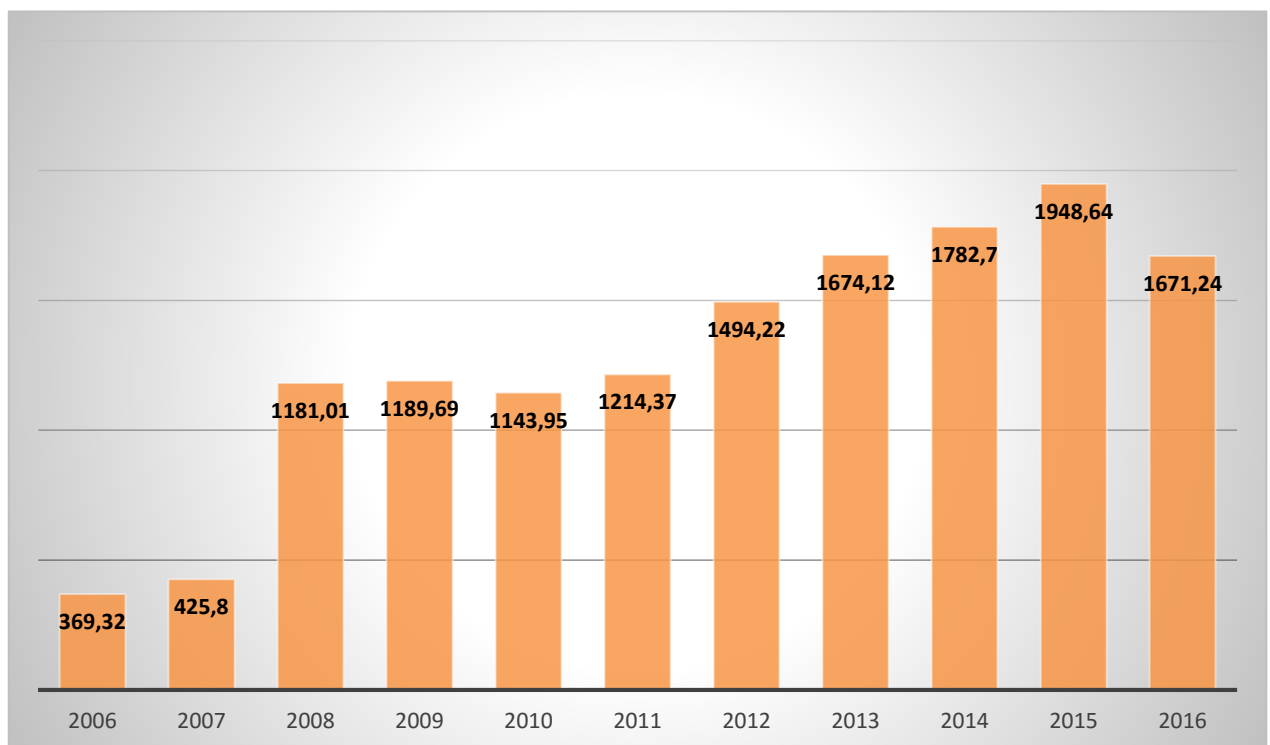
Kaip matome (žr. 11 pav) pateikiama informacija apie TUI profesinėje, mokslinėje ir techninėje veikloje. Kaip matyti iš grafiko šioje ūkio šakoje TUI yra gana nepastovios. Analizuojant šią ūkio šaką galima teigti, kad šioje šakoje investicijų dydžiai labiausiai priklauso nuo užsienio kompanijų investicijų į mokslo centrus (pvz.: Thermo Fisher, Biotechpharma).

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

12 pav. Transportas ir saugojimas, mln. EUR

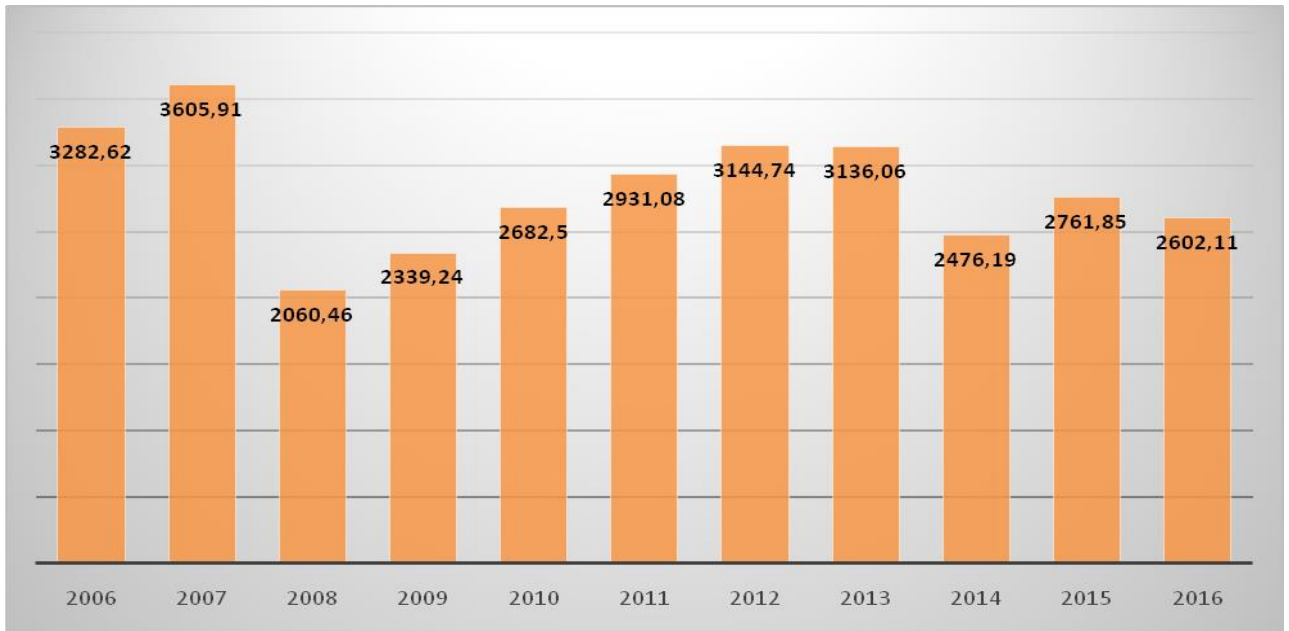
TUI į transporto ir saugojimo sektorių analizuojamu laikotarpiu tendencingai auga (12 pav.). Tai leidžia daryti prielaidą, kad šis sektorius yra patrauklus investuotojams, todėl iš pateiktų duomenų galima daryti prielaidą, kad investicijos į šį sektorių toliau intensyviai didės.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

13 pav. Nekilnojamo turto operacijos, mln. EUR

13 paveiksle matomas tam tikras TUI į nekilnojamojo turto ūkio šaką svyravimas. TUI šioje šakoje nuosekliai augo, tačiau 2008 m. matomas gan didelis TUI padidėjimas. Šiam padidėjimui daugiausia įtakos turėjo kelios stambios Vokietijos nekilnojamojo turto fondų investicijos į Lietuvos nekilnojamojo turto rinką (Lakštutienė, Binkienė, 2012).

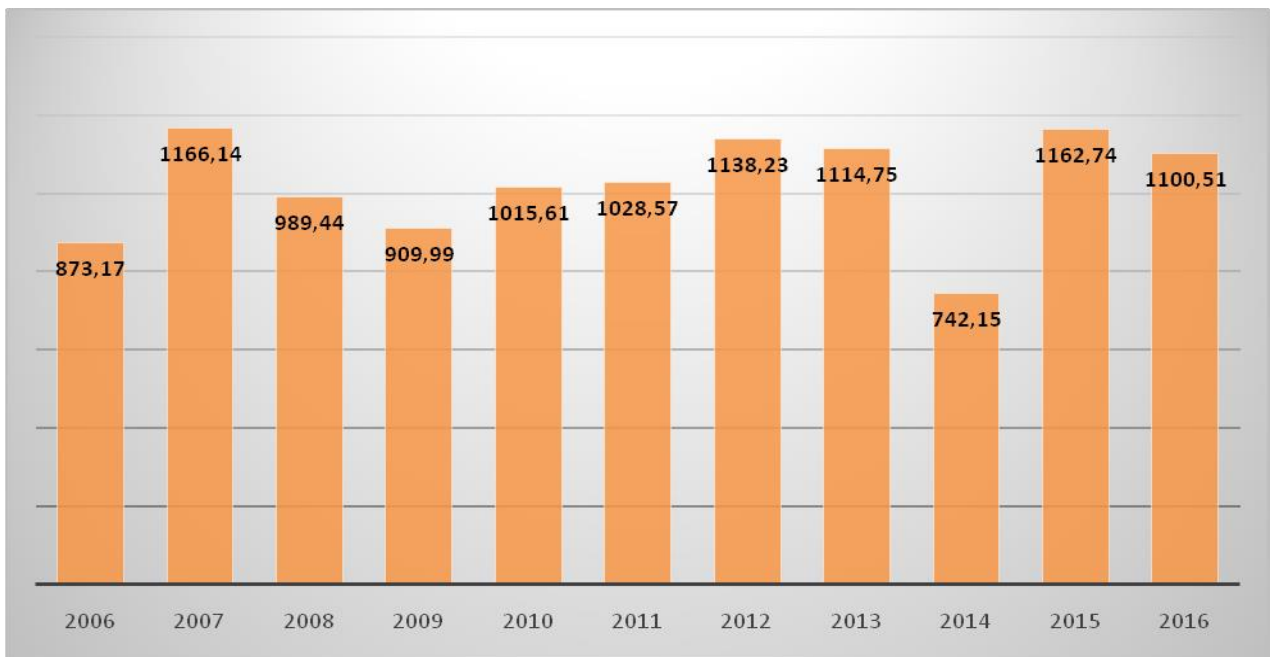

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

14 pav. Apdirbamoji gamyba, mln. EUR

Nagrinėjant TUI apdirbamosios gamybos ūkio šakoje (14 pav.) galima daryti prielaidą, kad ši šaka taip pat buvo paveikta pasaulinės ekonominės krizės, tačiau šis poveikis buvo labai trumpas ir TUI nuo 2009 iki 2013 tendencingai augo. Šiam didėjimui daugiausia įtakos turėjo atsigavęs eksportas. 2014 metais investicijos į šį sektorių sumažėjo dėl įvestos Rusijos prekybos sankcijos (dėl šios priežasties sumažėjo eksportas), tačiau greitai buvo atrastos naujos rinkos ir investicijos vėl ėmė didėti. Visgi, investicijos į apdirbamosios gamybos sektorių nepasiekė prieškrizinio lygmens. Tai galima paaiškinti ir tuo, kad apdirbamosios gamybos sektorius sudarytas iš įvairių labai skirtingų veiklų pošakių. Taigi, ir atsigavimas nulemtas atskirų pošakių potencialu augti.

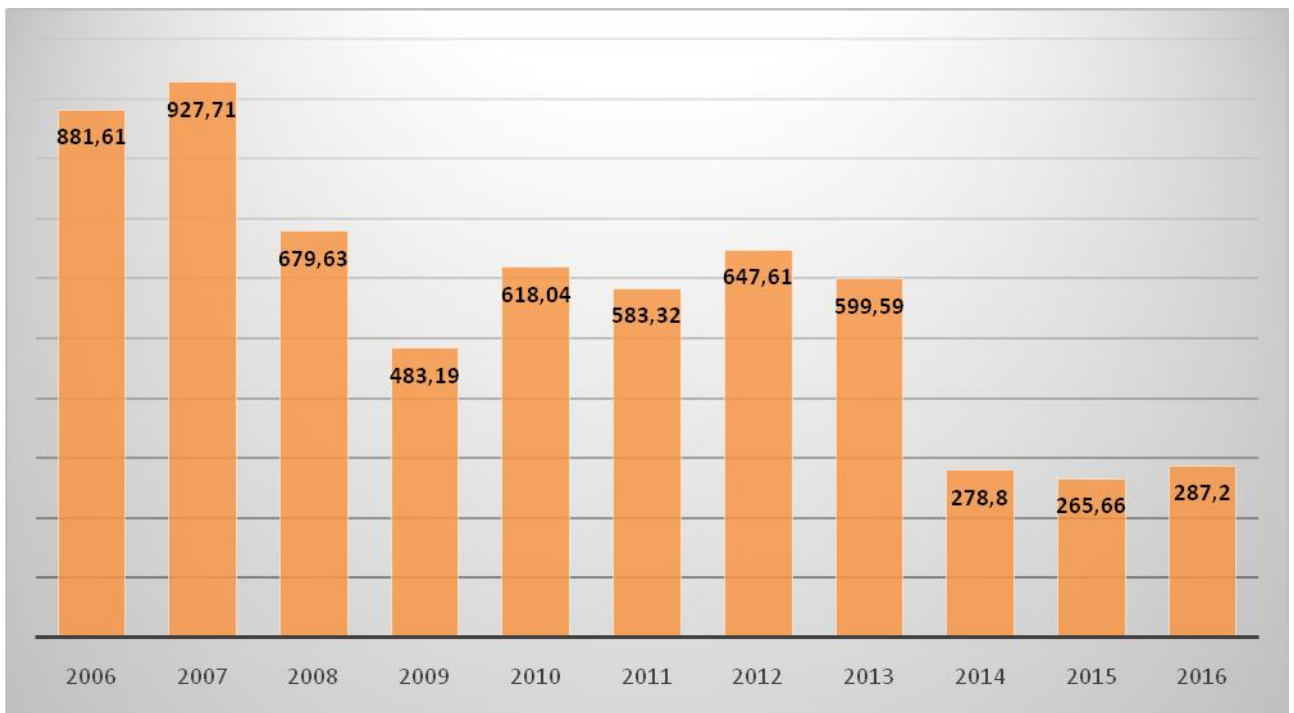
Didelė dalis TUI yra sukaupta naftos, chemijos produktų ir vaistų pramonės gamyboje. Apdirbamosios gamybos sektorius yra labai platus, tačiau apibendrinant galima teigti, jog apdirbamoji gamyba yra susijusi su medžiagų pavertimu naujais produktais t.y. vaistų pramonės gaminių ir farmacinių preparatų gamyba, variklinių transporto priemonių, priekabų ir puspriekabių gamyba, kompiuterinių, elektroninių ir optinių gaminių gamyba, maisto produktų gamyba, gėrimų gamyba, drabužių siuvimas (gamyba), medienos bei medienos ir kamštienos gaminių, išskyrus baldus gamyba, elektros įrangos gamyba, metalo gaminių, išskyrus mašinas ir įrenginius gamyba.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

15 pav. Informacija ir ryšiai, mln. EUR

15 paveiksle pateikiama informacija apie TUI informacijos ir ryšių sektoriuje. Kaip matyti iš grafiko šioje ūkio šakoje TUI yra gana pastovios. Programinės įrangos, telekomunikacijos, internetinio ryšio, leidybos ir kitų paslaugų sektoriuje TUI sukaupiamia didelė dalis. Šiuo metu šiame sektoriuje dirba kompetentingiausi verslo paslaugų specialistai. Taip pat reikia pažymėti, kad šio sektoriaus darbo rinka nuolat atsinaujina.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

16 pav. Elektros, dujų tiekimas, mln. EUR

Lyginant 2006 – 2016 m. Elektros, dujų tiekimo šakoje tiesioginės užsienio investicijos sumažėjo daugiau nei 30 proc. Tai – didelis sumažėjimas ir analizuojant paskutinių trejų metų laikotarpį nepanašu, kad TUI šioje šakoje turėtų augti (X pav.). Pirmasis TUI nuosmūkis analizuojamoje šakoje buvo lemtas pasaulinės ekonominės krizės, o antrajam - 2014 m. (taip TUI ir nespėjęs prieškrizinio lygio) įtakos turėjo Rusijos bei Vokietijos akcininkų nuosavybės teisių į AB Lietuvos dujas ir AB „Amber Grid“ pardavimas.

Siekiant nustatyti, kurios ūkio šakos pritraukia daugiausiai TUI apskaičiuojamas statistinių duomenų, pateiktų diagramos pavidalu, aritmetinis vidurkis. Apskaičiuavus aritmetinį vidurkį bus galima nustatyti, kurios ūkio šakos per pastaruosius 11 metų pritraukė daugiausiai TUI.

Taigi, išanalizavus apskaičiuotų duomenų aritmetinius vidurkius galima padaryti išvadą, į kurias Lietuvos ūkio šakas buvo investuota daugiausiai TUI ir kurios ūkio šakos turi daugiausiai įtakos Lietuvos ekonomikos augimui.

9 lentelė. Tiesioginių užsienio investicijų poveikio pagrindinėms Lietuvos ūkio šakoms vertinimas, mln. EUR

Ūkio šakos	TUI aritmetinis vidurkis, mln. EUR (2006-2016 m.)
<i>Statyba</i>	288,4009
<i>Didmeninė mažmeninė prekyba</i>	1370,235
<i>Finansinių paslaugų veikla</i>	23837,22
<i>Profesinė, mokslinė ir techninė veikla</i>	423,3364
<i>Transportas ir saugojimas</i>	242,7255
<i>Nekilnojamojo turto operacijos</i>	1281,369
<i>Apdirbamoji gamyba</i>	2820,251

Informacija ir ryšiai	1021,936
Elektros, dujų tiekimas	568,3964

Šaltinis: suradyta autorės

Apibendrinant galima teigti, jog atlikus sukauptų tiesioginių užsienio investicijų analizę pagrindinėse Lietuvos ūkio šakose nuo 2006 m. iki 2016 m., matoma, jog daugiausia TUI yra sukaupta finansinių paslaugų veikoje t.y. finansinių sandorių, įskaitant kreditinių kortelių, apdorojimo ir atsiskaitymo veiklą, konsultavimą investicijų klausimais, hipotekų, brokerių ir konsultantų veiklą. Apdirbamosios gamybos sektorius, taip pat yra vienas iš pirmaujančių pagal sukauptas investicijas. Didelė dalis TUI yra sukaupta naftos, chemijos produktų ir vaistų pramonės gamyboje. Apdirbamosios gamybos sektorius yra labai platus, tačiau apibendrinant galima teigti, jog apdirbamoji gamyba yra susijusi su medžiagų pavertimu naujais produktais. Didmeninės ir mažmeninės prekybos, nekilnojamojo turto operacijų bei informacijos ir ryšių sektoriai remiantis atliktais skaičiavimais taip pat yra sektoriai, kurie per tiriamąjį laikotarpį sukaupė didelę dalį TUI investicijų.

3.3. Tiesioginių užsienio investicijų poveikio makroekonominiams rodikliams vertinimas

Siekiant įvertinti rodiklius, kuriems TUI turi daugiausia įtakos atliekama koreliacinė ir regresinė analizė ir nustatomi ryšiai tarp TUI ir pasirinktų rodiklių. Pasirinktų rodiklių statistiniai duomenys yra surinkti ir susisteminti naudojantis Lietuvos statistikos departamento duomenų baze.

Pirmiausia koreliacinė analizė bus atliekama nustatyti tiesioginių užsienio investicijų ir nuolatinio gyventojų skaičiaus ryšio stiprumą.

Tiesioginių užsienio investicijų ir nuolatinio gyventojų skaičiaus koreliacijos koeficientas yra lygus - 0,949. Jis rodo, kad tarp tiesioginių užsienio investicijų ir nuolatinio gyventojų skaičiaus egzistuoja labai stipri atvirkštinė priklausomybė t.y. kintant priklausomam kintamajam nuolatiniam gyventojų skaičiui, kinta nepriklausomo kintamojo TUI tikimybinis pasiskirstymas. Siekiant įvertinti koreliacijos koeficiento imties statistika T buvo palyginta su t kritine (su 0,05 tikimybe) reikšme, pasiskirsčiusia pagal Stjudento reikšmę. T sk. lygi 9,473 ir yra didesnė už t kr., kuri lygi 2,228, todėl galima teigti, kad apskaičiuotas koreliacijos koeficientas yra statistiškai reikšmingas. Nulinė hipotezė yra atmetama, kadangi apskaičiuota Stjudento (t) kriterijaus reikšmė yra didesnė už t kritinę reikšmę. Šis koreliacijos koeficientas rodo, kad tarp tiesioginių užsienio investicijų ir

rinkos dydžio, t. y. nuolatinio gyventojų skaičiaus yra labai stiprus atvirkštinis ryšys. Tokie rezultatai yra gaunami todėl, kad tiesioginės užsienio investicijos didėja, o gyventojų skaičius dėl migracijos ir neigiamo natūralaus gyventojų prieaugio mažėja.

Toliau analizuojama TUI ir infliacijos ryšio priklausomybė. Šis rodiklis parodo bendrojo kainų lygio kilimą, dėl kurio kinta piniginių vienetų perkamoji galia.

Tiesioginių užsienio investicijų ir infliacijos koreliacijos koeficientas yra lygus - 0,540. Jis rodo, kad tarp tiesioginių užsienio investicijų ir infliacijos egzistuoja vidutinio stiprumo atvirkštinis ryšys. Siekiant įvertinti koreliacijos koeficiento statistinį reikšmingumą, imties statistika T buvo palyginta su t kritine (su 0,05 tikimybe) reikšme, pasiskirsčiusia pagal Stjudento reikšmę. T sk. lygi 2,027 ir yra mažesnė už t kr., kuri lygi 2,228, todėl galima teigti, kad apskaičiuotas koreliacijos koeficientas yra statistiškai nereikšmingas ir šią tiesioginių užsienio investicijų ir vidutinės metinės infliacijos priklausomybę būtų netikslinga naudoti tolesniuose tyrimuose. Nulinė hipotezė yra patvirtinama, kadangi apskaičiuota Stjudento (t) kriterijaus reikšmė yra mažesnė už t kritinę reikšmę. Tokį ryšį galime vadinti statistiškai nereikšmingu, ir teigti, jog TUI neturi reikšmingos įtakos infliacijos didėjimui, kainų augimui.

Taip pat tiriama tiesioginių užsienio investicijų ir nedarbo priklausomybė, siekiant išsiaiškinti, tiesioginės užsienio investicijos turi įtakos nedarbo lygiui.

Tiesioginių užsienio investicijų ir nedarbo lygio koreliacijos koeficientas yra lygus 0,119. Jis rodo, kad tarp tiesioginių užsienio investicijų ir nedarbo egzistuoja labai silpnas ryšys. Siekiant įvertinti koreliacijos koeficiento imties statistika T buvo palyginta su t kritine (su 0,05 tikimybe) reikšme, pasiskirsčiusia pagal Stjudento reikšmę. T sk. lygi 0,380 ir yra mažesnė už t kr., kuri lygi 2,228, todėl galima teigti, kad apskaičiuotas koreliacijos koeficientas yra statistiškai nereikšmingas. Nulinė hipotezė yra patvirtinama, kadangi apskaičiuota Stjudento (t) kriterijaus reikšmė yra mažesnė už t kritinę reikšmę. Tokį ryšį galime vadinti statistiškai nereikšmingu, ir teigti, jog TUI neturi reikšmingos įtakos nedarbo mažėjimui.

Tiesioginių užsienio investicijų ir eksporto koreliacijos koeficientas yra lygus 0,935. Jis rodo, kad tarp tiesioginių užsienio investicijų ir eksporto egzistuoja labai stiprus ryšys t.y. kintant nepriklausomam kintamajam TUI, kinta priklausomo kintamojo eksporto tikimybinis pasiskirstymas. Siekiant įvertinti koreliacijos koeficiento imties statistika T buvo palyginta su t kritine (su 0,05 tikimybe) reikšme, pasiskirsčiusia pagal Stjudento reikšmę. T sk. lygi 8,346 ir yra didesnė už t kr., kuri lygi 2,228, todėl galima teigti, kad apskaičiuotas koreliacijos koeficientas yra statistiškai reikšmingas. Nulinė hipotezė yra atmetama, kadangi apskaičiuota Stjudento (t) kriterijaus reikšmė yra didesnė už t kritinę reikšmę. Tokį ryšį galime vadinti statistiškai reikšmingu ir teigti, kad TUI turi įtakos eksporto didėjimui, t.y. teigiamai veikia tarpautinės prekybos tendencijas.

Tiesioginių užsienio investicijų ir importo koreliacijos koeficientas yra lygus 0,915. Jis rodo, kad tarp tiesioginių užsienio investicijų ir importo egzistuoja stiprus ryšys t.y. kintant nepriklausomam kintamajam TUI, priklausomo kintamojo importo reikšmė turi labai stiprią tendenciją didėti. Siekiant įvertinti koreliacijos koeficiento imties statistika T buvo palyginta su t kritine (su 0,05 tikimybe) reikšme, pasiskirsčiusia pagal Stjudento reikšmę. T sk. lygi 7,177 ir yra didesnė už t kr., kuri lygi 2,228, todėl galima teigti, kad apskaičiuotas koreliacijos koeficientas yra statistiškai reikšmingas. Nulinė hipotezė yra atmetama, kadangi apskaičiuota Stjudento (t) kriterijaus reikšmė yra didesnė už t kritinę reikšmę. Tokį ryšį galime vadinti statistiškai reikšmingu ir teigti, kad TUI turi įtakos importo didėjimui t.y. didina vartojimą.

Tiesioginių užsienio investicijų ir BVP koreliacijos koeficientas yra lygus 0,956. Jis rodo, kad tarp tiesioginių užsienio investicijų ir BVP, tenkančio vienam gyventojui egzistuoja labai stiprus ryšys t.y. kintant nepriklausomam kintamajam TUI, priklausomo kintamojo BVP reikšmė turi labai stiprią tendenciją didėti. Siekiant įvertinti koreliacijos koeficiento imties statistika T buvo palyginta su t kritine (su 0,05 tikimybe) reikšme, pasiskirsčiusia pagal Stjudento reikšmę. T sk. lygi 10,315 ir yra didesnė už t kr., kuri lygi 2,228, todėl galima teigti, kad apskaičiuotas koreliacijos koeficientas yra statistiškai reikšmingas.

Nulinė hipotezė yra atmetama, kadangi apskaičiuota Stjudento (t) kriterijaus reikšmė yra didesnė už t kritinę reikšmę. Tokį ryšį galime vadinti statistiškai reikšmingu ir teigti, kad TUI turi įtakos BVP didėjimui, t.y. TUI teigiamai veikia šalies ūkio augimą.

Toliau atliekama tiesinė regresinė analizė pagal formules (5,6,7,8). Atliekant regresinę analizę yra nustatomos priklausomybės tarp dviejų kintamųjų t.y. pateikiamas apskaičiuotų ryšių apibūdinimas bei prognozės.

Pirmiausia tikrinamas TUI (nepriklausomojo kintamojo) ir nuolatinio gyventojų skaičiaus (priklausomo kintamojo) ryšys.

Apskaičiavus koreliacijos koeficiento reikšmę buvo nustatyta, jog tarp TUI ir nuolatinio gyventojų skaičiaus egzistuoja labai stiprus atvirkštinis ryšys. Apskaičiavus koreliacijos koeficiento reikšmę gauto ryšio apibūdinimui bei prognozavimui yra atliekama regresinė analizė (skaičiavimai pateikti 3 priede).

Gautas determinacijos koeficientas 0,901 yra labai arti vieneto, tai parodo, jog modelis gali būti tinkamas.

Regresinės analizės rezultatai parodė, jog konstanta a yra statistiškai reikšminga. Kadangi, nagrinėjant regresinę analizę reikia atkreipti dėmesį į ANOVA p reikšmę, šiuo atveju gauta reikšmė lygi 0,000. Tai reiškia, jog gauta ANOVA p reikšmė yra mažesnė už 0,05, todėl galime daryti išvadą, jog tiesinės regresijos modelis yra tinkamas.

11 lentelė. Tiesinės regresijos modelis: TUI įtaka nuolatiniam gyventojų skaičiui

	Koeficientai	Standartinė paklaida	Koeficientai p - reikšmės
Nuolatinis gyventojų skaičius tūkst. (konstanta)	3795,419	79,085	0,000
TUI mln. EUR	-0,068	0,007	0,000

Taigi, tiesinės regresinės lygtis yra:

$$\text{Nuolatinis gyventojų skaičius (tūkt.)} = 3795,419 + (-0,068) * \text{TUI (mln.)}$$

Iš pateiktos formulės matome, jeigu TUI (nepriklausomas kintamasis) padidėja 1 (vienu) mln. EUR, nuolatinis gyventojų sk. (priklausomas kintamasis) turi tendenciją mažėti 0,068 dydžio įverčiu, lygiu b reikšmei.

Suformuotas regresijos modelis, rodo, jog TUI padidėjus, gyventojų skaičius mažėja. Tai galima paaiškinti remiantis Lietuvos statistikos duomenimis, kurie byloja, jog gyventojų emigracija nuolat didėja ir tampa viena iš opiausių problemų. 2016 metais iš Lietuvos emigravo 50 tūkst. gyventojų, prognozuojama, jog šiais metais t.y. 2017 metais emigrantų skaičius bus dar didesnis lyginant su praėjusiais metais.

Toliau skaičiuojame TUI (nepriklausomojo kintamojo) ir eksporto (priklausomojo kintamojo) ryšį. Apskaičiuotas determinacijos koeficientas yra lygus 0,874, gautas rezultatas leidžia teigti, jog taikomas modelis gali būti tinkamas.

Šiuo atveju ANOVA p reikšmė yra lygi 0,000, taigi gauta reikšmė yra mažesnė už 0,05, todėl galime daryti išvadą, jog tiesinės regresijos modelis yra tinkamas, ryšys yra statistiškai reikšmingas.

12 lentelė. Tiesinės regresijos modelis: TUI įtaka eksportui

	Koeficientai	Standartinė paklaida	Koeficientai p-rekšmės
Eksportas mln. EUR (konstanta)	-9325,9708	3314,353	0,018
TUI mln. EUR	2,52628684	0,303	0,000

Tiesinės regresijos lygtis išreiškiama taip:

$$\text{Eksportas mln. EUR} = (-9325,971) + 2,526 * \text{TUI (mln.)}$$

Iš pateiktos formulės matome, jog TUI padidėjus vienu mln. EUR eksportas turi tendenciją padidėti 2,526 mln. EUR. Tyrimas atskleidė, jog augant TUI, eksportas taip pat turi tendenciją augti. Mokslinėje literatūroje taip pat teigiama, jog TUI turi įtakos šalies eksporto augimui. Daugelis mokslininkų tvirtina, jog TUI turi įtakos šalies eksporto tendencijų didėjimui (Tvaronavičienė ir Grybaitė, 2009; Dritsakia, Stiakakis, 2014). Taigi, galima pagrįsti prielaidą, jog TUI augimas šalyje didina eksporto apimtį ir sudaro palankias sąlygas plėtoti gamybą bei didinti šalies ekonomikos augimą.

Toliau skaičiuojame TUI (nepriklausomojo kintamojo) ir importo (priklausomojo kintamojo) ryšį. Apskaičiuotas TUI (nepriklausomojo kintamojo) ir importo (priklausomojo kintamojo) determinacijos koeficientas yra lygus 0,915, taigi gautas rezultatas parodo, kad modelis gali būti tinkamas. ANOVA p reikšmė yra lygi 0,000, gauta reikšmė yra mažesnė už 0,05, todėl galime daryti išvadą, jog tiesinės regresijos modelis yra tinkamas, ryšys yra statistiškai reikšmingas.

Tačiau konstantos a, p-reikšmė yra (0,348) t.y. $>$ (0,05), todėl konstanta a šalinama iš lygties, nes yra nereikšminga.

13 lentelė. Tiesinės regresijos modelis: TUI įtaka importui

	Koeficientai	Standartinė paklaida	Koeficientai p reikšmės
Importas mln. EUR (konstanta)	3349,4052	3399,097194	0,348
TUI mln. EUR	2,22776092	0,310415611	0,000

14 lentelė. Tiesinės regresijos modelis pašalinus konstanta a: TUI įtaka importui

	Koeficientai	Standartinė paklaida	Koeficientai p reikšmės
TUI mln. EUR	1,927	0,056927096	0,000

Tiesinės regresijos lygtis (pašalinus konstantą) yra tokia:

$$\text{Importas mln. EUR} = 1,927 * \text{TUI (mln)}$$

Iš pateiktos formulės matome, jog TUI padidėjus vienu milijonu, importas turi tendenciją padidėti 1,927 mln. EUR.

Atliktas tyrimas parodė, jog padidėjus TUI importas taip pat padidėja. Palyginus TUI įtaką eksportui ir importui matome, jog eksporto prognozės rodikliai yra didesni negu importo. Taip pat, vertinant koreliacinio ryšio stiprumus, tarp TUI ir eksporto yra pastebimas stipresnis ryšys negu tarp TUI ir importo.

Apskaičiuotas TUI (nepriklausomojo kintamojo) ir BVP (priklausomojo kintamojo) determinacijos koeficientas yra lygus 0,956 gautas rezultatas, leidžia teigti, jog taikomas modelis gali būti tinkamas. ANOVA p reikšmė yra lygi 0,000, taigi gauta reikšmė yra mažesnė už 0,05, todėl galime daryti išvadą, jog tiesinės regresijos modelis yra tinkamas, ryšys yra statistiškai reikšmingas. Tačiau konstantos a, p reikšmė yra (0,496) t.y. > (0,05), todėl konstanta a šalinama iš lygties.

15 lentelė. Tiesinės regresijos modelis: TUI įtaka BVP

	Koeficientai	Standartinė paklaida	Koeficientai p reikšmės
BVP tūkst. (konstanta)	764,47887	1082,855495	0,496
TUI mln. EUR	1,02003175	0,098889567	0,000

16 lentelė. Tiesinės regresijos modelis pašalinus konstanta a: TUI įtaka BVP

	Koeficientai	Standartinė paklaida	Koeficientai p reikšmės
TUI mln. EUR	0,95140447	0,017740472	0,000

Tiesinės regresijos lygtis (pašalinus konstantą b) išreiškiama taip:

$$BVP = 0,951 * TUI \text{ (mln)}$$

Iš pateiktos formulės matome, jog TUI padidėjus vienu mln. BVP turi tendenciją padidėti 0,951 tūkst. EUR.

Atliktas, tyrimas atskleidžia, jog didėjant TUI, BVP tenkantis vienam gyventojui, tap pat didėja. Visa tai leidžia pagrįsti prielaidą, jog BVP augimas šalyje sudaro palankias sąlygas tiesioginių užsienio investicijų srautų didėjimui. Pagal Ruplienė, Garšvienė (2008) daugelio šalių mokslininkai vertina šių rodiklių priklausomybę, nors, kai kuriuose darbuose minima, kad vienareikšmiškai šio ryšio vertinti negalima, nes ne tik tiesioginės užsienio investicijos veikia bendrąjį vidaus produktą, bet ir paties bendrojo vidaus produkto apimtis lemia tiesioginių užsienio investicijų dydį, nes ji rodo rinkos perkamąją galią.

Taigi, koreliacinės ir regresinės analizės vertinimo modelis leidžia pateikti TUI įtakos makroekonominiams rodikliams vertinimą.

Skaičiavimo rezultatai parodo, kad tarp TUI ir nuolatinio gyventojų skaičiaus egzistuoja labai stiprus atvirkštinis ryšys, tarp TUI ir eksporto bei BVP egzistuoja labai stiprus ryšys, tarp TUI ir importo egzistuoja stiprus ryšys, o tarp TUI ir infliacijos bei nedarbo lygio ryšiai yra statistiškai nereikšmingi. Atliktas tyrimas parodo, jog tarp TUI ir keturių makroekonomiškų rodiklių ryšiai yra reikšmingi. Teigiamo ryšio poveikis pasireiškia tuo, jog TUI didėjimas skatina importo, eksporto ir BVP augimą.

3.4. Ekspertinio vertinimo rezultatai

Vadovaujantis tyrimo logines chemos ketvirtąją dalimi yra atliekamas ekspertinis vertinimas, kuriuo siekiama įvykdyti vieną iš tiriamojo darbo tikslų t.y. atliekant ekspertinį vertinimą pateikti tiesioginių užsienio investicijų tendencijų perspektyvas. Siekiant įgyvendinti šį tikslą buvo sudaryta anketa ir el. paštu pateikta ekspertams. Ekspertų atsakymai pateikiami (žr. 17 lent.).

17 lentelė. Ekspertų nuomonė apie perspektyviausių ūkio šakų vertinimą

Eksperto Nr.	Ūkio šakos			
	Finansinių paslaugų veikla	Apdirbamoji gamyba	Didmeninė ir mažmeninė prekyba	Informacija ir ryšiai
1	2	4	3	1
2	3	4	1	2
4	3	2	1	4
5	3	4	1	2
6	3	4	1	2
7	4	2	1	3
8	3	4	1	2
9	3	4	1	2
<i>Rangų suma</i>	24	28	10	18
<i>Rangų sumų vidurkis</i>	20	20	20	20
<i>Nuokrypio kvadratas</i>	16	64	100	4
Suma S²				184

Šaltinis: sudaryta autorės

Remiantis lentelėje pateiktais ekspertų vertinimo rezultatais matome, kad perspektyviausia ūkio šaka yra apdirbamoji gamyba, antroje vietoje finansinių paslaugų veikla, mažiau perspektyvios ūkio šakos įvardintos didmeninė ir mažmeninė prekyba bei informacija ir ryšiai. Toliau 10 pagal formulę apskaičiuojamas konkordacijos koeficientą.

$$W = \frac{12 \cdot 184}{64(60 - 4)} = 0,58$$

Taigi, Kendallo konkordacijos koeficientas yra lygus 0,58. Ši reikšmė yra didesnė už vidutinę. Apskaičiavus Kendallo konkordacijos koeficientą reikia patikrinti ar šis koeficientas yra reikšmingas.

Kendallo konkordacijos koeficiento reikšmingumas tikrinamas apskaičiuojant χ^2 ir χ^2_{krit} reikšmes:

$$\chi^2 = 0,58 * 8 * (4-1) = 13,92$$

$$\chi^2_{\text{krit}}(0.05;6) = 7,82$$

Matome, kad $13,92 > 7,82$, todėl remiantis apskaičiuotu rezultatu turime atmesti nulinę hipotezę ir priimti alternatyvią hipotezę, kuri teigia, kad ekspertų vertinimai panašūs ir statistiškai reikšmingi.

Taigi, galime teigti, jog apklaustų ekspertų nuomonės dėl perspektyviausių ūkio šakų įvertinimo sutampa. Matome, jog ekspertų nuomone, perspektyviausia ūkio šaka yra apdirbamoji gamyba. Antroje finansinių paslaugų veikla, toliau informacija bei ryšiai ir paskutinėje vietoje didmeninė ir mažmeninė prekyba.

Atliktas ekspertinis vertinimas parodo, jog ekspertų nuomone perspektyviausia ūkio šaka yra apdirbamoji gamyba. Ekspertų nuomone apdirbamosios gamybos sektoriaus augimas bei perspektyvos yra susijusios su kvalifikuotais darbuotojais, glaudžiais verslo ryšiais, išvystyta infrastruktūra. Taip pat teigiama, jog visi šie faktoriai yra tarsi tiltas tarp Rytų ir Vakarų, leidžiantis patekti į naujas rinkas.

Antroje vietoje esnatis finansinių paslaugų veiklos sektorius yra perspektyvus, nes pastaruju metu sulaukiame finansinių technologijų (angl. FinTech) projektų, kurie orientuoti į užsienio rinkas ir turi didelį augimo potencialą (G. Rudis, VŠĮ „Investuok Lietuvoje“). Finansinių technologijų tobulėjimas suteikia naujų galimybių vartotojams ir bendrovėms. Jos gali pagerinti vartotojams prieigą prie finansinių paslaugų bendrojoje rinkoje, pašalinti nacionalines kliūtis ir padidinti efektyvumą.

Remiantis Statistikos departamento teikiamais duomenimis 2017 metų II ket. didžiausias TUI srautas Lietuvoje buvo kaip tik į apdirbamosios gamybos sektorių. Atsižvelgiant į ekspertų nuomonę galime teigti, jog ši ūkio šaka ateityje išlaikys pirmaujančios ūkio šakos pozicijas, kadangi ekspertai būtent šią ūkio šaka ir įvardijo kaip perspektyviausią. Tai reiškia, jog šioje ūkio šakoje sukauptos TUI bus didžiausios ir investicijos daugiausia bus orientuotos būtent į šią ūkio šaką. Kaip jau minėta šiame moksliniame darbe daugiausiai iš apdirbamosios gamybos šakos investicijų yra sukaupta (rafinuotų naftos, chemijos ir farmacinių preparatų gamyboje).

Taigi, apibendrinant galima teigti, jog atliktas ekspertinis vertinimas pasitelkus aštuonis kompetetingus ekspertus leido identifikuoti perspektyviausias ūkio šakas. Tyrimo metu nustatyta, jog perspektyviausia ūkio šaka yra apdirbamoji gamyba. Tai reiškia, jog būtent šioje ūkio šakoje anot ekspertų bus sukaupiama daugiausiai TUI.

IŠVADOS

1. Atlikus Lietuvos ir užsienio mokslininkų literatūros analizę, galima teigti, kad tiesioginės užsienio investicijos padeda spręsti besivystančių šalių ekonomikos problemas, taip pat tiesioginės užsienio investicijos skatina šalies ekonomikos augimo tempus bei gerina ekonominę aplinką.

2. Tiesioginių užsienio investicijų poveikis šalies ekonomikai gali būti tiek teigiamas, tiek neigiamas. Teigiamas poveikis pasireiškia: didėjančiu šalies augimu, spartėjančia pramonės plėtra, stiprėjančiomis šalies pozicijomis tarptautinėse rinkose, didėjančiu eksportu bei technologine pažanga. Neigiamas tiesioginių užsienio investicijų poveikis šalies ekonomikai pasireiškia: vietinių gamintojų išstumimu iš rinkos, pasiūlos ir vartojimo padidėjimu, o tai skatina importo augimą ir didina infliaciją bei „protų nutekėjimą“. Tačiau remiantis moksline literatūra galima teigti, kad tiesioginės užsienio investicijos turi daugiau teigiamos naudos negu neigiamos, todėl jos yra skatinamos, sukuriant palankias sąlygas užsienio kapitalo projektams.

3. Tiesioginių užsienio investicijų skatinimo priemonės yra skirstomos į tris grupes: finansinės skatinimo priemonės, fiskalinės skatinimo priemonės ir nefinansinės skatinimo priemonės. Šalys, siekdamos pritraukti užsienio kapitalo projektus, siūlo įvairius skatinimo priemonių paketus. Šios priemonės yra svarbios, nes šalyse įgyvendinami užsienio kapitalo projektai gerina šalies verslo aplinką, didina valstybės bendrą vidaus produktą ir kelia ekonomikos lygį.

4. Išanalizavus Lietuvos investicinį klimatą (2006-2016 m.) galima teigti, kad iki 2007 metų nuolat didėjęs tiesioginių užsienio investicijų srautas 2008 metais, prasidėjus ekonominiam sunkmečiui, sumažėjo. Tiesioginių užsienio investicijų sumažėjimą lėmė pasaulinė ekonominė krizė. Visgi, šiuo laikotarpiu daugiausiai TUI yra sukaupta finansinių paslaugų ir apdirbamosios gamybos ūkio šakose. Lietuvos investicinis klimatas yra tiek skatinamas, tiek ribojamas įvairių veiksnių. Kaip skatinantys veiksniai yra išskiriami: Lietuvos narystės tarptautinėse sąjungose, palankus verslo aplinkos vertinimas, kvalifikuota darbo jėga, išvystyta infrastruktūra. Tuo metu ribojantys veiksniai yra: mokesčiai, griežtas darbo santykių reguliavimas, biurokratija.

5. Koreliacinės ir regresinės analizės metodu buvo vertinta priklausomybė tarp TUI ir pagrindinių makroekonominių rodiklių t.y., kuriems makroekonominiams rodikliams TUI turi daugiausia įtakos. Atliktos koreliacinės ir regresinės analizės rezultatai parodo, kad tarp TUI ir nuolatinio gyventojų skaičiaus egzistuoja labai stiprus atvirkštinis ryšys, tarp TUI ir eksporto bei BVP egzistuoja labai stiprus ryšys, tarp TUI ir importo egzistuoja stiprus ryšys, o tarp TUI ir infliacijos bei nedarbo lygio ryšiai yra statistiškai nereikšmingi. Tyrimas parodo, jog tarp TUI ir

keturių makroekonomiškų rodiklių ryšiai yra reikšmingi. Teigiamo ryšio poveikis pasireiškia tuo, jog TUI didėjimas skatina importo, eksporto ir BVP augimą.

6. Atlikto ekspertinio vertinimo rezultatai parodė, jog ekspertų nuomone perspektyviausia ūkio šaka yra apdirbamoji gamyba. Ekspertų nuomone apdirbamosios gamybos sektoriaus augimas bei perspektyvos yra susijusios su kvalifikuotais darbuotojais, glaudžiais verslo ryšiais, išvystyta infrastruktūra.

REKOMENDACIJOS

Nustačius, kad TUI turi reikšmingą įtaką šalies ekonomikai galima teigti tokias rekomendacijas:

1. Plėtoti Lietuvos investicijų skatinimo programas, siekiant pritraukti užsienio kapitalo investicijas remiantis užsienio šalių gerosios praktikos pavyzdžiais. Tai gali būti susiję su mokestinėmis lengvatomis, darbo santykiais ar biurokratizmo mažinimu. Daug tiesioginių užsienio investicijų pritraukusios šalys investuotojus vilioja mokesčių lengvatomis, tarp jų – neapmokestinamu pelnu, kuris yra reinvestuojamas. Remiantis ekspertų nuomone lengvata reinvesticijoms padėtų ne tik pritraukti daugiau TUI, bet ir sumažintų paskatas įmonėms slėpti pelną, taip mažėtų šešėlinės ekonomikos dalis, o verslo aplinka ir finansai taptų skaidresni.

2. Lietuvoje egzistuoja didelė emigracijos problema. Atliktos koreliacinės ir regresinės analizės rezultatai parodė, jog didėjant TUI, gyventojų skaičius mažėja. Didžioji TUI investicijų dalis yra sukoncentruota aplink Vilnių, taigi reikia skatinti investicijų plėtrą į Lietuvos regionus siekiant efektyvesnio TUI pasiskirstymo, kuris galėtų prisidėti prie nedarbo bei emigracijos mažinimo.

LITERATŪRA

1. Albulescu C. T., Briciu L., Coroiu S. I. Determinants of foreign direct investment in ceecs: The role of financial stability // *Scientific Annals of the "Alexandru Ioan Cuza" University of Iasi*, 2010, p. 85-96
2. Anderson, E. M., H. Gatignon. Modes of foreign entry: A transaction costs analysis and propositions // *Journal of International Business Studies*, 1986, Nr. 17 (3), p. 1-26.
3. Barkauskaitė A., Naraškevičiūtė V. Foreign Direct Investment Impact on Economic Indicators of the Baltic Countries // *Economics and Business*. – Kaunas, Kaunas University of Technology, 2016/28
4. Bilevičienė T., Jonušauskas S. *Statistinių metodų taikymas rinkos tyrimuose*, 2011
5. Bitzenis A., Did financial incentives affect foreign direct investment (FDI) inflows in Bulgaria // *South Eastern Europe Journal of Economics*, 2003, p. 65-84
6. Blomström M., Kokko A. FDI and human capital: a research agenda // *OECD development centre*, 2012, Working Paper No. 195
7. Bogheana C., State M. The relation between foreign direct investments (FDI) and labour productivity in the European Union countries // *Procedia Economics and Finance*. – Rij: University „Stefan cel Mare” of Suceava, 2015, Nr. 32, p. 278 – 285
8. Brenkevičiūtė R. Tiesioginių užsienio investicijų poveikio šalies ekonomai analizė // *Mokslas - Lietuvos ateitis*. – Vilnius, Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2010, Nr. 2(12): p. 11-17
9. Buckley P. J. Developments in International Business Theory in the 1990 // *Journal of Marketing Management*, 1991, Nr.7, p. 15-24
10. Čegyte O., Miečinskienė A. Tiesioginių užsienio investicijų poveikio tyrimas // *Mokslas - Lietuvos ateitis*. - Vilnius, Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2009, 1 tomas, Nr. 3
11. Demirhan E., Masca M. Determinants of foreign direct investment flows to developing countries: a cross-sectional analysis // *Prague economic papers*, Nr. 4, 2008, p. 365-369
12. Doing Business 2018. Reports/English/DB2018-Full-Report.pdf. Prieiga per internetą: <http://www.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual> [žiūrėta 2017-11-05]
13. Dritsakia Ch., Stiakakis E. Foreign Direct Investments, Exports, and Economic Growth in Croatia: A Time Series Analysis // *Procedia Economics and Finance*, Nr. 14, 2014, p. 181 – 190

14. Dunning J., S. M., Lundan S. M., The Internationalization of Corporate R&D: A Review of the Evidence and Some Policy Implications for Home Countries, 2009, 13-33 psl.
15. Encinas-Ferrer C., Villegas-Zermeño E. Foreign direct investment and gross domestic product growth // *International Conference on Applied Economics*. – Kazan, Russia, 2015, p. 2-4
16. Gheorghia Z., Vasile V. Macroeconomic impact of FDI in Romania // *Procedia Economics and Finance*, 2012, Nr.3, p. 3 – 11
17. Ginevičius R., Šimelytė A. Government incentives directed towards foreign direct investment: a case of central and eastern Europe // *Journal of Business Economics and Management*. 2011, Nr. 12:3, p. 435-450
18. Hamida L. B., Are there regional spillovers from FDI in the Swiss manufacturing industry? // *International Business Review*, 2013, Nr. 4, p. 754-769
19. Hymer S. H. The efficiency contradiction of multinational corporations // *American Economic Review*, 1970, Nr. 60, p. 441–448.
20. Hymer, S. H. 1971. The internalization of capital, Annual Meeting of the Association for Evolutionary Economics, New Orleans, Luisiana, p. 27-28
<http://ukmin.lrv.lt/uploads/ukmin/documents/files/Apzvalgos/Lietuvos%20ekonomikos%20ap%C5%BEvalga%202015%20m.%20kovo%20m%C4%97n.pdf> [žiūrėta 2017 10 16]
http://www3.weforum.org/docs/GCR20162017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf [žiūrėta 2017 09 05]
21. Yilmaza I., Tagb M. N., Ozkanb C., Degirmena S. Host country marketing culture and foreign direct investment // *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 2014, p. 299 – 306
Indicators of the Baltic Countries // *Economics and Business*. – Kaunas, Kaunas University of Technology, 2016, Nr. 28
22. Investuok Lietuvoje. Prieiga per internetą: <http://www.investlithuania.com/lt/> [žiūrėta 2017 07 20]
23. James S. *Tax and Non-Tax Incentives and Investments: Evidence and Policy Implications*. Investment Climate Advisory Services of World Bank Group, 2013
24. Jeonga J. S., Garcia-Morunoa, L., Hernandez-Blanco, J., A site planning approach for rural buildings into a landscape using a spatial multi-criteria decision analysis methodology // *Land Use Policy*, 2013, Nr. 32, p. 108–118
25. Kohler C., Laredo P., Rammer C., Fiscal Incentives for Business R&D // *The University of Manchester Report*, 2012, Nesta Working Paper No. 12/01
26. Lakštutienė A., Binkienė D. Tiesioginių užsienio investicijų pasiskirstymo pagal ekonominės veiklos rūšis bei bvp sukuriama dalį baltijos šalyse tyrimas // *Science and Studies of*

Accounting and Finance: Problems and Perspectives. – Kaunas, Kauno Technologijos universitetas 2012, Nr. 1 (8)

27. Lietuvos bankas. Tiesioginių užsienio investicijų statistika. Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/lt/tiesioginiu-investiciju-statistika> [žiūrėta 2017-07-15]

28. Lietuvos Respublikos Investicijų įstatymas (1999) Lietuvos Respublikos Seimas Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=347535 [žiūrėta 2017-06-03]

29. Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. Prieiga per internetą:

30. Lietuvos statistikos departamentas. Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/static/evrk2.htm> [žiūrėta per internetą 2017-09-25]

31. Lietuvos statistikos departamentas. Tiesioginės užsienio investicijos metų pabaigoje. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/> [žiūrėta 2017-07-10]

32. Lietuvos statistikos departamentas. Tiesioginės užsienio investicijos. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=5176502> [žiūrėta 2017-10-05]

33. Liu K., Daly K., Varua M. E. Regional Determinants of Foreign Direct Investment in Manufacturing Industry // *International Journal of Economics and Finance.* – Published by Canadian Center of Science and Education, 2012, Nr. 12

34. Lukoševičiūtė G., Martinkutė-Kaulienė R. Tiesioginių užsienio investicijų įtakos baltijos šalių ekonominei raidai vertinimas // *Mokslas – Lietuvos ateitis.* – Vilnius, Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2016, 8(2): p. 212–220

35. Mateev M., Tsekov I. Do Central and Eastern European Countries Posses FDI Advantages to More Developed Western Countries? American University in Bulgaria, 2012

36. Miškinis A., Lukaševičiūtė E. Tiesioginės užsienio investicijos: patirtis vidurio ir rytų europos šalyse // *Globalizacija ir europos sąjungos raida: nauji iššūkiai.* – Vilnius: Vilniaus universitetas, 2009

37. Moura R.; Forte R. The Effects of Foreign Direct Investment on the Host Country Economic Growth - Theory and Empirical Evidence // *FEP working papers*, 2010, Nr. 390, p. 1-32

38. N. Al-huda Abdul Karim, Fleming E. Factors affecting foreign direct investment in malaysia's manufacturing sector: an analysis across states // *The Singapore Ecotomic Review*, 2012, No. 4, p. 14

39. Naulickaitė J., Solnyškinienė J. Tiesioginių užsienio investicijų plėtros sąlygos globalizacijos procesų kontekste // *Mokslas – Lietuvos ateitis.* – Vilnius, Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2016, Nr. 8(2), p. 242-253

40. Nene M., Pasholli A. Financial Incentives and their Impact for Attracting FDI Survey with Foreign Investitures in Albania // *Journal of Knowledge Management, Economics & Information Technology*, 2011, Nr. 1(7) p. 329-342
41. Nistor P. FDI and economic growth, the case of Romania // *Procedia Economics and Finance*, 2014, 15 Nr. p. 577- 582
42. Novickytė L., Šileika T. Įmonių susiliejamų ir įsigijimų teoriniai ir praktiniai aspektai. – Vilnius, Vilniaus universitetas, 2010
43. Pozvecko V., Sudėtingų dydžių kompleksinis vertinimas // *Verslas: teorija ir praktika*, 2005, Nr. 3, p. 160-168
44. Pukėnas K. Sportinių tyrimų duomenų analizė SPSS programa. – Kaunas, 2005, p. 154-163
45. Rudzkienė V., Lietuvos e. valdžios gairės: ateities įžvalgų tyrimas: monografija. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 354
46. Ruplienė D., Garšvienė L. Tiesioginių užsienio investicijų įtaka šalies ekonominiam augimui // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. – Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2008, Nr. 3(12): p. 262-270
47. Ruplienė D., Montvilaitė K., Grigaliūnienė Ž. Tiesiogines užsienio investicijas lemiantys veiksniai // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2008, Nr. 3 (12), p. 271-280
48. Sakalauskaitė R., Miškinis A. Tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje pritraukimo veiksniai // *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*. 2014, Nr. 8/1
49. Samuolis G., Tiesioginės užsienio investicijos ir jų apskaitos įmonėje ypatumai, 2001, 53 psl.
50. Strata V., Alexandru A., Vass A. FDI and The Unemployment - A Causality Analysis for The Latest EU Members // *Procedia Economics and Finance*, 2015, 635- 643 p.
51. Šimelytė A., Antanavičienė J. G. Foreign direct investment policy as an instrument for sustainable economic growth: a case of Ireland // *Journal of Security and Sustainability Issues*, 2013, Nr. 2(4) p. 25–34
52. Šimelytė A., Dudzevičiūtė G., Liučvaitienė A. Scandinavian Foreign Direct Investment and Economic Growth of the Baltic States // *European Journal of Sustainable Development*, 2017, Nr. 3
53. Šimelytė A., Liučvaitienė A. Foreign direct investment policy–friendly business environment in R&D sectors: Baltic States versus Visegrad Countries // *Journal of East– West Business*, 2012, Nr. 18(1) p. 66–93

54. The Global Competitiveness Report 2016–2017. // *World Economic Forum*. – Geneva, Switzerland. Prieiga per internetą:
55. Tvaronavičienė M., Grybaitė V. Impact of FDI on Lithuania economy: insight into development of main economic activities // *Journal of Business Economics and Management*. 2007 Nr. 8(4), p. 285- 290
56. Tvaronavičienė M., Kalašinskaitė K., Šimelytė A. Review of approaches towards FDI: driving forces and plausible consequences // *Social sciences studies*. 2009, Nr. 2(2), p. 7–28
57. UNCTAD. List of Publications on Foreign Direct Investment, New York and Geneva, 2004
58. Valakauskas R., Statistika. Ekonomikos, verslo ir vadybos studijos. – Vilnius, 2007, p. 50-51 psl.
59. Verslas naujai. Prieiga per internetą: <http://www.verslasnaujai.lt/statybos-siandien-rinka-vercia-keisti-prioritetus/434>), [žiūrėta 2017 10 14]
60. Versli Lietuva. Verslo plėtra. Mokesčiai. Prieiga per internetą: <https://www.versli Lietuva.lt/lt/mokesciai> [žiūrėta 2017-09-05]
61. Zigmantavičiūtė E., Miečinskienė A. Lietuvos tiesioginių investicijų europos sąjungos šalyse analizė // *Mokslas - Lietuvos ateitis*. – Vilnius, Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2015, Nr. 7(2), p. 172-178

Važnevičiūtė A. *Tiesioginių užsienio investicijų poveikio šalies ekonomikai vertinimas* / Finansų valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovė prof. dr. L. Gasparėnienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir verslo fakultetas, 2017

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuotas ir įvertintas tiesioginių užsienio investicijų poveikis šalies ekonomikai. Pateikta tiesioginių užsienio investicijų poveikio šalies ekonomikai loginė tyrimo schema pagal kurią atliekami kiekybiniai skaičiavimai, koreliacinė ir regresinė analizė bei ekspertinis vertinimas. Pirmojoje darbo dalyje nagrinėjama TUI samprata, klasifikacija, teorijų raida. Antrojoje darbo dalyje atliekamas tiesioginių užsienio investicijų poveikio šalies ekonomikai problematikos vertinimas bei aptariami loginės tyrimo schemos etapai. Trečiojoje darbo dalyje pateikiami tyrimo metodikos pagrindimai t.y. atliekami kiekybiniai TUI poveikio šalies ekonomikai vertinimai, pateikiami rezultatai. Atliekamas ekspertinis vertinimas bei pateikiami susisteminti ekspertinio tyrimo metu gauti rezultatai apie perspektyviausias ūkio šakas, patvirtinamos arba paneigiamos hipotezės. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir rekomendacijos nagrinėjama tema.

Pagrindiniai žodžiai: tiesioginės užsienio investicijos, šalies ekonomika, ūkio šakos, vertinimas, perspektyvos

Važnevičiūtė A. *Assessment of the Foreign Direct Investment Impact on the Economy of the Country* / Final Master's theses in Financing Management. Head of the theses prof. Dr. L. Gasparėnienė. - Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Economics and Business, 2017

ANNOTATION

The master's thesis analyzes and evaluates the impact of foreign direct investment on the national economy. The paper presents the logical research scheme of the impact of direct foreign investments on the national economy, according to which quantitative calculations, correlation and regression analysis and expert evaluation are performed.

The first part of the paper deals with the concept, classification, theory development of FDI. The second part of the work deals with the assessment of the impact of foreign direct investment on the national economy and discusses the stages of the logical research scheme. The third part of the work presents the basics of the research methodology, i.e. quantitative estimates of the impact of FDI on the national economy are carried out, and results are presented. An expert assessment is carried out and the results of the expert research on the most successful sectors of the economy are systematized, hypotheses are confirmed or denied. At the end of the paper, conclusions and recommendations are presented according to the topic.

Key words: foreign direct investment, national economy, branches of economy, evaluation, perspectives

Važnevičiūtė A. *Tiesioginių užsienio investicijų poveikio šalies ekonomikai vertinimas* / Finansų valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovė prof. dr. L. Gasparėnienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir verslo fakultetas, 2017

SANTRAUKA

Finansų valdymo magistro baigiamojo darbo tema yra aktuali, nes tiesioginės užsienio investicijos turi įtakos šalies ekonomikai. Daugelis mokslininkų, nagrinėjančių tiesioginių užsienio investicijų įtaką šalies ekonomikai teigia, jog TUI skatina šalies augimą, technologinę pažangą, stiprina šalies pozicijas tarptautinėse rinkose, didina eksporto apimtis. Tyrimo objektas – tiesioginių užsienio investicijų poveikio šalies ekonomikai vertinimas. Šio tyrimo tikslas yra remiantis tiesioginių užsienio investicijų aplinkos analize, įvertinti tiesioginių užsienio investicijų poveikį šalies ekonomikai ir nustatyti TUI tendencijų perspektyvas. Taip pat buvo iškelti ir tyrimo uždaviniai: išanalizuoti tiesioginių užsienio investicijų šalies poveikiui teorinius aspektus, pateikti tiesioginių užsienio investicijų šalies ekonomikai vertinimo metodologiją, ištirti tiesioginių užsienio investicijų poveikį Lietuvos makroekonominiams rodikliams. Tyrimo metodika: mokslinės literatūros analizė, teisinių dokumentų analizė, statistinių duomenų analizė, vidurkių lyginimo metodas, koreliacinė ir regresinė analizė, ekspertinis vertinimas, Kendall konkordacijos koeficiento skaičiavimas ir vertinimas. Taip pat suformuluota darbo hipotezė: tiesioginės užsienio investicijos turi teigiamą poveikį šalies ūkio plėtrai bei pagrindiniams makroekonominiams rodikliams.

Remiantis atliktais tyrimais nustatyta, jog TUI turi įtakos šalies ekonomikos augimui. Atlikta koreliacinė ir regresinė analizė parodė, jog TUI turi įtakos BVP, eksporto, importo rodiklių augimui. Atliktas ekspertinis tyrimas parodė, jog perspektyviausia ūkio šaka yra apdirbamoji gamyba.

Magistro baigiamojo darbo pabaigoje pateikiamos išvados bei siūlymai dėl TUI srautų į šalį didinimo.

Važnevičiūtė A. *Assessment of the Foreign Direct Investment Impact on the Economy of the Country* / Final Master's theses in Financing Management. Head of the theses prof. Dr. L. Gasparėnienė. - Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Economics and Business, 2017

SUMMARY

The topic of the Master's Thesis on Financial Management is relevant because foreign direct investment has an impact on the national economy. Many scientists who study the impact of foreign direct investment on the economy of the country say that FDI encourages country's growth, technological progress, strengthens the country's position in international markets, increases export volumes. The object of the research is the assessment of the impact of foreign direct investment on the national economy. The aim of this thesis is to assess the impact of foreign direct investment on the national economy and identify prospects for FDI trends according to the environmental of foreign direct investment. Tasks of research: to analyze the theoretical aspects of direct foreign investment in the country, to provide a methodology for direct foreign investment in the national economy, to study the impact of direct foreign investments on Lithuania's macroeconomic indicators. Research methodology: scientific literature analysis, legal document analysis, statistical analysis, averaging method, correlation and regression analysis, expert evaluation, calculation and evaluation of Kendall concordance coefficient. A work hypothesis is also formulated: foreign direct investment has a positive impact on the development of the country's economy and on main macroeconomic indicators.

According to the carried research was established that FDI affects the country's economic growth. A correlation and regression analysis has shown that FDI has an impact on the growth of GDP, exports and imports. An expert study has shown that the most persistent branch of the economy is manufacturing.

At the end of the Master's thesis, conclusions and suggestions on increasing FDI flows to the country are presented.

PRIEDAI

1 PRIEDAS:

Rodiklis												
metai	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
TUI	6920,7	8377,2	10282,7	9190,6	9206,2	10031,0	11028,9	12100,6	12719,9	12746,5	13496,8	13066,2
Nuolatinis gyventojų skaičius laikotarpio pabaigoje, tūkst.	3289,8	3250,0	3212,6	3183,9	3142,0	3052,6	3003,6	2971,9	2943,5	2921,3	2888,6	2847,9
Nedarbo lygis, %	8,3	5,8	4,2	5,8	13,8	17,8	15,4	13,4	11,8	10,7	9,1	7,9
Infliacija, %	3,0	4,5	8,1	8,5	1,3	3,8	3,4	2,8	0,4	-0,3	-0,1	1,7
Prekių eksportas, mln. EUR	9490	11263	12509	16077	11797	15651	20151	23047	24545	24361	22904	22607
Prekių importas, mln. EUR	12498	15429	17813	21144	13123	17653	22826	24879	26208	25889	25399	24700
BVP, tenkantis vienam gyventojui, to meto kainomis, EUR (6321	7364	8987	10223	8516	9049	10328	11162	11834	12478	12851	13468

2 PRIEDAS

Sureitinguokite ūkio šakas, kurioms TUI daro didžiausią įtaką, ir pateikite Jūsų nuomone perspektyviausias ūkio šakas.

- 4 - perspektyviausia;
 3- perspektyvi;
 2-mažiau perspektyvi;
 1- mažiausiai perspektyvi.

Ūkio šaka	Vertinimas
Finansinių paslaugų veikla	
Apdirbamoji gamyba	
Didmeninė ir mažmeninė prekyba	
Informacija ir ryšiai	

Regresinės analizės rezultatai: TUI įtaka nuolatiniam gyventojų skaičiui

	R	R ²	Koreguotasis R kvadratas
Nuolatinis gyventojų skaičius (konstanta)	-0,949	0,901	0,890

ANOVA

Nuolatinis gyventojų skaičius (konstanta)	Kvadratų sumos	Kvadratų vidurkis	F	p
Regresija	227120,5296	227120,5296	89,74	0,000
Liekana	25308,51285	2530,851285		
Viso	252429,0425			

Regresinės analizės rezultatai: TUI įtaka eksportui

	R	R ²	Koreguotasis R kvadratas
Eksportas	0,935	0,874	0,862

ANOVA

Eksportas	Kvadratų sumos	Kvadratų vidurkis	F	p
Regresija	309659945,2	309659945,2	69,664	0,000
Liekana	44450564,42	4445056,442		
Viso	354110509,7			

Regresinés analizés rezultatai: TUI įtaka importui

	R	R ²	Koreguotasis R kvadratas
Importas	0,915	0,837	0,821

ANOVA

Importas	Kvadratų sumos	Kvadratų vidurkis	F	p
Regresija	240800217,6	240800217,6	51,50507858	0,000
Liekana	46752713,36	4675271,336		
Viso	287552930,9			

Regresinés analizés rezultatai: TUI įtaka BVP

	R	R ²	Koreguotasis R kvadratas
BVP tūkst.	0,957	0,914	0,905

ANOVA

BVP tūkst.	Kvadratų sumos	Kvadratų vidurkis	F	p
Regresija	50483224,84	50483224,84	106,3962756	0,000
Liekana	4744830,077	474483,0077		
Viso	55228054,92			